

วารสาร
ประชาชนพุทธศาสนา
Journal of Buddhist Community
ISSN 3027-8236 (online) Vol. 1 No. 1 (January - June 2024)

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูรวิกสิตาราม (Research center for dhammsuksa phrapariyattidhamma of watawutwikasitaram school) ฤๅฤๅณแม่จาลั้ง ห้อง 305 เลวที่ 137 วัดอาวูรวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงค์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

วารสารประชาคมพุทธศาสนา

Journal of Buddhist Community

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2567)

Vol. 1 No. 1 (January – June 2024)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูฏิคุณแม่ชาลั้ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระธรรมวชิรสุธี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชติลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาพรภวิทย์ จิรวิโช	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร

นายสุขชาน มักกะสัน

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซ่อง	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระมหาวิโรจน์ ญาณวิโร, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาวิญชัย กิตติเมธี, ดร.	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม, ดร.	วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาสาธัญ ปะมสาลี, ดร.	วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล	วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กฤตสุขชิน พลแสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สุรัชย์ พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.เมธา หริมเทพาธิป	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ดร.สมเจต หลวงกัน	วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.มนัสวี ศรีนนท์ นายสุขชาน มักกะสัน นายอริย์ชัย เลิศอมรไชยกิจ นางสาวพรทิพย์ พงษ์กิตติวงศ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170

โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

พ.ศ. 2567 นับว่าเป็นปีที่ 1 ในการจัดพิมพ์วารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม โดยทางกองบรรณาธิการจักได้บริหารจัดการวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI มีการตรวจประเมินผลงานวิชาการทุกเรื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงาน กล่าวคือมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 3 รูป/คน ประเมิน 1 บทความ และต่อไปเมื่อวารสารได้ดำเนินการให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI พร้อมทั้งได้รับการรับรองคุณภาพแล้ว ก็จะเน้นการบริหารจัดการวารสารทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณให้เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพประสิทธิผล

วารสารประชาคมพุทธศาสนาฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การศึกษาเรื่องเวลาที่เป็นฤกษ์ดีตามที่ปรากฏในสุปปพณสูตร (The Study of Auspicious Times appear in the Supuppannah Sutta) โดย พระกานต์ชนะ ภูริศรี และ พระมาร อินทปญโญ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า การถือฤกษ์ยามเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวบ้านที่ยังเข้าไม่ถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า โดยมีจะคล้อยตามหรือเชื่อถือตาม ๆ กันมา ปราศจากเหตุผลและตรรกะใดที่คนยังไม่มี ความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาอย่างหนักแน่นแล้วก็ยากที่จะเลิกละได้ ส่วนพุทธศาสนานั้นเน้นสอนเรื่องการกระทำเป็นหลัก กล่าวคือถือว่าใครทำความดีเวลาใด เวลานั้นก็เป็นเวลาที่ดี เป็นฤกษ์ที่ดี เป็นเวลาที่เป็นมงคล ทำให้เกิดโชคดี มีความสุขความเจริญตามมา แต่ทั้งนี้จะต้องมีปัญญากำกับด้วย

2. การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญานายะ (An Analytical Study of Nyaya Philosophy) โดย พระกัมมัญฐาน ปวตตโน พระกิตติ กิตติสาโร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ วีรชัย คำธรมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี พบว่า ปรัชญานายะถือว่าความรู้ที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่กำลังประสบอยู่นั้น ความจริงต้องสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยการประจักษ์ ประสบการณ์ และการอนุมาน ปรัชญานายะจึงเชื่อในความรู้ประจักษ์ การอาศัยความรู้ที่ประกอบขึ้นจากการใช้เหตุผลโดยอาศัยการประจักษ์จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 บวกกับประสบการณ์และการอนุมาน เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ของปรัชญานายะ

3. สามัญลักษณะในบริบทตรรกศาสตร์แนวพุทธ (The Three Characteristics in Buddhist Logic) โดย วิจิตรรา มธุรสภาชน นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนศึกษา และ ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า ไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความที่ทุกสิ่งไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการได้ เป็นความจริงสูงสุดที่มีความเป็นตรรกศาสตร์หรือมีความเป็นเหตุเป็นผลเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งไตรลักษณ์ทั้ง 3 นั้น ยังทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามด้วยความเข้าใจได้สามารถบรรลุถึงพระนิพพาน อันเป็นที่ดับความทุกข์ทั้งปวงและเป็นความสุขอย่างที่สุด ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก

4. แนวคิดเรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธ (The Concept of Death in Buddhist logic) โดย ปราณี เสถียรระบุตร์ นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนศึกษา และ พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปว่า ตรรกศาสตร์นี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหรือธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ โดยเป็นพื้นฐานที่ยืนพื้นอยู่กับความเป็นไปต่าง ๆ ของมนุษย์ กล่าวคือตั้งแต่เกิดจนตาย ในชีวิตมนุษย์ สามารถที่จะนำเรื่องแนวคิดทางตรรกศาสตร์มาเป็นหลักการได้ กล่าวเฉพาะเรื่องความตายในมุมมองของตรรกศาสตร์แนวพุทธนี้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นได้แน่นอน ดังจะเห็นได้จากที่ พระพุทธเจ้าทรงวางเป้าหมายสูงสุดให้กับทุกคน โดยให้พยายามลดความชั่วและประกอบความดี พร้อมให้ตั้งนิพพานไว้เป็นเป้าหมายสูงสุด โดยให้ปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 จนสามารถพิจารณาเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยกรอบแห่งเหตุผลหรือตรรกศาสตร์นั่นเอง

5. ประโยชน์ของการใช้งาน AI และแนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพุทธศาสนา (The Benefits of Using AI and the Concept of the Threefold Training in Buddhism) โดย มนัสวี ศรีนนท์ สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล สรุปว่า AI คือ เทคโนโลยีที่ประมวลผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง แบ่งออกเป็น 3 ระดับชั้น และมีประโยชน์อย่างมากมายมหาศาลต่อมวลมนุษยชาติ เมื่อนำมาบูรณาการใช้กับหลักไตรสิกขาแล้ว ทำให้เกิดข้อดีต่างๆ ได้ เช่น ช่วยลดความผิดพลาดของมนุษย์ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และป้องกันข้อเสียที่จะเกิดขึ้น เช่น ป้องกันการขาดความโปร่งใสหรือการเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ได้ ฉะนั้น การบูรณาการระหว่างการใช้ประโยชน์จาก AI อย่างรู้เท่าทันและการมีความรู้ตามหลักไตรสิกขาในพุทธศาสนาย่อมทำให้เกิดการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมได้อย่างแน่นอน พร้อมทั้งเป็นการป้องกันข้อเสียที่จะเกิดขึ้นด้วย

6. บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง ธรรมเภรี เล่ม 1 โดย พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) (Book Review: The Dhammapheri, Volume 1 by Phra Thammawisutthikhawee (Phichit Thitavanno)) โดย ญาณิศา แก้วภา พระมหาหมณวินทร์ ปุริสสุตโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มนัสวี ศรีนนท์ มหาวิทยาลัยมหิดล สรุปว่า หนังสือเรื่อง “ธรรมเภรี” เล่ม 1 เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายแพทย์ศรีสกุล จารุจินดา ในงานพระราชทานเพลิงศพ โดย พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) เป็นผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ประกอบด้วยบทหลักสำคัญ 4 เรื่อง คือ คลายเครียด อุบายระงับความโกรธ ฟังตนเอง และวิธีแก้ทุกข์ อ่านเข้าใจง่าย ได้รับความสนใจจากผู้อ่านมากเล่มหนึ่ง เพราะทำให้คลายทุกข์ลงไปได้เมื่อปฏิบัติตามข้อแนะนำในหนังสือนี้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	จ
การศึกษาเรื่องเวลาที่เป็นฤกษ์ดีตามที่ปรากฏในสุปปพณสูตร (The Study of Auspicious Times appear in the Suppannah Sutta)	1
พระกานต์ชนะ ภูริศรี และ พระมาธ อินทปณโย	
การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญานายายะ (An Analytical Study of Nayaya Philosophy)	7
พระกัมมัญฐาน ปวตตโน พระกิตติ กิตติสาโร และ วีรชัย คำธ	
สามัญลักษณ์ในบริบทตรรกศาสตร์แนวพุทธ (The Three Characteristics in Buddhist Logic)	19
วิจิตร ฆารสภากษณ์ และ ณัฐธพงษ์ มะลิซ้อน	
แนวคิดเรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธ (The Concept of Death in Buddhist logic)	25
ปราณี เสถียระบุตร และ พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี	
ประโยชน์ของการใช้งาน AI และแนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพุทธศาสนา (The Benefits of Using AI and the Concept of the Threefold Training in Buddhism)	32
มนัสวี ศรีนนท์	
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง ธรรมเภรี เล่ม 1 โดย พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) (Book Review: The Dhammapheri, Volume 1 by Phra Thammawisutthikhawee (Phichit Thitavanno)	40
ญาณิศา แก้วภา พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตโตโม และ มนัสวี ศรีนนท์	
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูธวิกลิตาราม	46
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูธวิกลิตาราม	48

การศึกษาเรื่องเวลาที่เป็นฤกษ์ดีตามที่ปรากฏในสุปัพพณสูตร The Study of Auspicious Times appear in the Supuppannah Sutta

พระกานต์ชนะ ภูริศรี

Phra Kanchana Phurisri

พระมาธ อินทปญโญ

Phra Madha Inthapanno

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-Mail: Kanchana@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 11 มกราคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสุปัพพณสูตร อานุภาพแห่งพุทธมนต์ในสุปัพพณสูตร หลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏในสุปัพพณสูตร และวิเคราะห์เรื่องเวลาที่เป็นฤกษ์ดีตามที่ปรากฏในสุปัพพณสูตร สรุปว่า การถือฤกษ์ยามเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวบ้านที่ยังเข้าใจไม่ถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า โดยมักจะคล้อยตามหรือเชื่อถือตาม ๆ กันมา ปราศจากเหตุผลและตรรกะใดที่คนยังไม่มีศรัทธาเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาอย่างหนักแน่นแล้วก็จะเลิกได้ ส่วนพุทธศาสนานั่นเน้นสอนเรื่องการกระทำเป็นหลัก กล่าวคือถือว่าใครทำความดีเวลาใด เวลานั้นก็เป็นเวลาที่ดี เป็นฤกษ์ที่ดี เป็นเวลาที่เป็นมงคล ทำให้เกิดโชคดี มีความสุขความเจริญตามมา แต่ทั้งนี้จะต้องมีปัญญากำกับด้วย

คำสำคัญ : การศึกษา, เวลาที่เป็นฤกษ์, สุปัพพณสูตร

Abstract

The purpose of this academic article is to study the history of the Supuppannah Sutta, The power of the Buddhist mantra in the Supuppannah Sutta, the Principles of Buddhist philosophy that appear in the Supuppannah Sutta and The Study of Auspicious Times appear in the Supuppannah Sutta. In summary, the adherence to auspicious times is vital for villagers who have yet to fully grasp the teachings of the Buddha. Often, they follow these times without much questioning, lacking confidence in the principles of karma

outlined in Buddhism. Breaking away from such beliefs proves difficult. Buddhism, on the other hand, prioritizes the importance of actions. It asserts that any time when good deeds are enacted is deemed auspicious, leading to good fortune and happiness. However, these actions must be guided by wisdom.

Keywords: The Study, Auspicious Times, the Supuppannah Sutta

1. บทนำ

สุปปพันธุสูตร เป็นพุทธพจน์ที่กล่าวแสดง ฤกษ์ดี ยามดี มงคลดี และยังรวมถึงได้กระทำการบูชาดี แล้วซึ่งพระองค์ท่านอีกด้วย อันอำนวยให้เกิดสิริโชค คือฤกษ์งามยามดีที่จะนำความสำเร็จผลมาให้, ส่วน ฤกษ์งามยามดี ตามเวลา หรือดวงดาว หรือตามอำนาจของเทพไท้เทวาทั้งปวงนั้นล้วนเป็นไปตามลัทธิหรือ ความเชื่อของอัญญเดียรถียต่าง ๆ กันไปซึ่งมีทั้งที่เกิดขึ้นมาก่อนพุทธกาล และภายหลังพุทธกาลอยู่ตลอด เสมอๆมา ด้วยการสั่งสมความเชื่อ และอีกทั้งความรู้,ความเข้าใจต่าง ๆ โดยการถ่ายทอดสืบต่อกันมา แม้ใน ลักษณะอาศัยหลักวิชาการต่างๆบ้างก็มี เช่นสถิติบ้าง ดาราศาสตร์บ้าง คณิตศาสตร์บ้าง ฯลฯ หรือเป็นไปด้วย อธิโมกข์หรือสัสสัพทปราคาส กล่าวคือเป็นไปอย่างมงงายหรือหลอกลวงกันไปเลยก็มีเป็นจำนวนมาก จนปะปน จนแยกแยะไม่ออก จึงมีความแตกต่างจากทางพุทธศาสนาที่กล่าวเน้นแสดงความสำเร็จว่า ขึ้นอยู่กับ หรือเพราะความเป็นไปตามหลักเหตุปัจจัยบัญญัติสมบูรณ์ธรรมเป็นสำคัญหรือเป็นธรรมเอก, แต่ต่อมาวิชาทาง โลกเหล่านี้ก็ได้แอบแฝงแทรกตัวเข้ามาในพุทธศาสนาด้วยวิชาโดยไม่รู้ตัว จนบางอย่างนั้นปะปนกลมกลืนไป ราวกับว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา แม้แต่ในตำราหรือคัมภีร์เอง จนแยกแทบไม่ออกทีเดียว

ส่วนในทางพระพุทธศาสนาโดยโลกุตระแล้ว ถือว่าฤกษ์งามยามดี ก็ล้วนเพราะเป็นไป ตามบัญญัติสมบูรณ์ธรรม คือความเป็นเหตุปัจจัยกันของกรรมดี หรือวิบากของกรรมดีนั่นเอง จึงอยู่ในวิสัยที่ สามารถควบคุมบังคับบัญชาได้ ขึ้นอยู่กับตน จึงไม่เลื่อนลอย หรือมงงายไปด้วยไม่รู้ว่าเป็นไปตามหลักวิชาบ้าง หรือมายาล่องลวงด้วยสัสสัพทปราคาสบ้าง จึงไม่เสียทรัพย์อันไม่ควรเสียและไม่เกิดความฟุ้งซ่านหรือความวิตก กังวลจนปรุงแต่งไปในอนาคตกาลต่างๆจนเป็นทุกข์วิตกกังวลโดยเปล่าประโยชน์

2. ประวัติความเป็นมาของสุปปพันธุสูตร

สำหรับเนื้อหาในพระสูตรนี้มีดังต่อไปนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพตีสุจริตด้วยกาย ประพตีสุจริตด้วยวาจา ประพตีสุจริตด้วยใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาเช้าที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์ เหล่าใดประพตีสุจริตด้วยกาย ประพตีสุจริตด้วยวาจา ประพตีสุจริตด้วยใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็น เวลาเที่ยงที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพตีสุจริตด้วยกาย ประพตีสุจริตด้วยวาจาประพตีสุจริต ด้วยใจ ในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาเย็นที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์ทั้งหลายประพตีสุจริตในเวลาใด เวลานั้น ชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ยามดี และบูชาดีในพรหมจารีบุคคลทั้งหลาย กายกรรมเป็นส่วน เบื้องขวาวจกรรมเป็นส่วนเบื้องขวา มโนกรรมเป็นส่วนเบื้องขวาความปรารถนาของท่านเป็นส่วนเบื้องขวา

สัตว์ทั้งหลายทำกรรมอันเป็นส่วนเบื่องขวาแล้ว ย่อมได้ผลประโยชน์อันเป็นส่วนเบื่องขวา ท่านเหล่านั้นได้ประโยชน์แล้ว จึงได้รับความสุข จงออกมาในพระพุทธศาสนา จงไม่มีโรค ถึงความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งมวล

พระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอาชีวกคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ ได้ยินว่า กุลบุตรชาวบ้านนอกผู้หนึ่ง ไปขอกุลธิดาคนหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี ให้แก่ลูกชายของตน นัดหมายวันกันว่าในวันโน้น จักมารับเอาตัวไป ครั้นถึงวันนัดจึงถามอาชีวก ผู้เข้าไปสู่ตระกูลของตนว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ วันนี้พวกผมจักทำมงคลอย่างหนึ่ง ฤกษ์ดีไหมครับ อาชีวกนั้นโกรธอยู่แล้วว่าคนผู้นี้ครั้งแรกไม่ถามเราเลย บัดนี้เลยวันไปแล้วกลับมาถามเรา เอาเถิด จักต้องสั่งสอนเขาเสียบ้าง จึงพูดว่า วันนี้ฤกษ์ไม่ดี พวกท่านอย่ากระทำการมงคลในวันนี้เลย ถ้าขึ้นทำ จักพินาศใหญ่ พวกมนุษย์ในตระกูลพากันเชื่ออาชีวกนั้น ไม่ไปรับตัว ในวันนั้น ฝ่ายพวกชาวเมืองจัดการมงคลไว้พร้อมแล้ว ไม่เห็นพวกนั้นมา ก็กล่าวว่า พวกนั้นกำหนดไว้วันนี้ แล้วก็ไม่มา แม้การงานของพวกเราใกล้จะสำเร็จแล้ว เรื่องอะไรจึงต้องไปคอยพวกนั้น จักยกธิดาของเราให้คนอื่นไป แล้วก็ยกธิดาให้แก่ตระกูลอื่นไป ด้วยการมงคลที่เตรียมไว้นั้นแหละ ครั้นวันรุ่งขึ้นพวกที่ขอไว้ก็พากันมาถึง แล้วกล่าวว่า พวกท่านจงส่งตัวเจ้าสาวให้พวกเราเถิด ทันใดนั้น ชาวเมืองสาวัตถี ก็พากันบริภาษพวกนั้นว่า พวกท่านสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นคนบ้านนอก ขาดความเป็นผู้ดี เป็นคนลามก กำหนดวันไว้แล้ว ดูหมิ่นเสียไม่มาตามกำหนด เชิญกลับไปตามทางที่มาจากนั้นแหละ พวกเรายกเจ้าสาวให้คนอื่นแล้ว พวกชาวบ้านนอก ก็พากันทะเลาะกับชาวเมือง ครั้นไม่ได้เจ้าสาว ก็ต้องพากันไปตามทางที่มานั่นเอง

เรื่องที่อาชีวกกระทำอันตรายงานมงคล ของมนุษย์เหล่านั้น ปรากฏว่ารู้กันทั่วไปในระหว่างภิกษุทั้งหลาย และภิกษุเหล่านั้นประชุมกันในธรรมสภา นั่งพูดกันว่า อาวุโสทั้งหลาย อาชีวกกระทำอันตรายงานมงคลของตระกูลเสียแล้ว พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอกำลังสนทนากันด้วยเรื่องอะไร ? ครั้นภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว ตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่อาชีวกกระทำอันตราย งานมงคลของตระกูลนั้นเสีย แม้ในกาลก่อนก็โกรธคนเหล่านั้น กระทำอันตรายงานมงคลเสียแล้วเหมือนกัน แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี ชาวพระนครพากันไปสู่ขอธิดาของชาวชนบท กำหนดวันแล้ว ถามอาชีวกผู้คุ้นเคยกันว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ วันนี้ผมจะกระทำการมงคลสักอย่างหนึ่ง ฤกษ์ดีไหมครับ อาชีวกนั้นโกรธอยู่แล้วว่า คนพวกนี้กำหนดวันเอาตามพอใจตน บัดนี้ กลับถามเรา คิดต่อไปว่า ในวันนี้เราจักทำการขัดขวางงานของคนเหล่านั้นเสีย แล้วกล่าวว่า วันนี้ฤกษ์ไม่ดี ถ้ากระทำการมงคลจักพากันถึงความพินาศใหญ่ คนเหล่านั้นพากันเชื่ออาชีวกจึงไม่ไปรับเจ้าสาว ชาวชนบททราบบว่า พวกนั้นไม่มา ก็พูดกันว่า พวกนั้นกำหนดวันไว้วันนี้ แล้วก็ไม่ได้มา ธุระอะไรจึงต้องคอยคนเหล่านั้น แล้วก็ยกธิดาให้แก่คนอื่น รุ่งขึ้น ชาวเมืองพากันมาขอรับเจ้าสาว ชาวชนบทก็พากันกล่าวว่า พวกท่านขึ้นชื่อว่าเป็นชาวเมือง แต่ขาดความเป็นผู้ดี กำหนดวันไว้แล้ว แต่ไม่มารับเจ้าสาว เพราะพวกท่านไม่มา เราจึงยกให้คนอื่นไป ชาวเมืองกล่าวว่า พวกเราถามอาชีวกดู ได้ความว่า ฤกษ์ไม่ดี จึงไม่มา จงให้เจ้าสาวแก่พวกเราเถิด ชาวชนบทแย้งว่า เพราะพวกท่านไม่มาทั้ง พวกเราจึงยกเจ้าสาวให้คนอื่นไปแล้ว คราวนี้จักนำตัวเจ้าสาวที่ให้เราไปแล้ว มาอีกได้อย่างไรเล่า ? เมื่อคนเหล่านั้น โต้เถียงกันไป โต้เถียงกันมา อยู่อย่างนี้ ก็พอดีมีบุรุษผู้เป็นบัณฑิต ชาวเมืองคนหนึ่ง ไปชนบทด้วยกิจการบางอย่าง ได้ยินชาวเมืองเหล่านั้นกล่าวว่า พวกเราถามอาชีวกแล้ว จึงไม่

มาเพราะฤกษ์ไม่ดี ก็พูดว่า ฤกษ์จะมีประโยชน์อะไร เพราะการได้เจ้าสาวก็เป็นฤกษ์อยู่แล้ว มิใช่หรือ ? ดังนี้แล้ว กล่าวคานี้ "ประโยชน์ผ่านพ้นคนโง่ ผู้มัวคอยฤกษ์ ยามอยู่ ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์ ดวงดาวทั้งหลาย จักทำอะไรได้" ดังนี้ พวกชาวเมือง ทะเลาะกับพวกนั้นแล้ว ก็ไม่ได้เจ้าสาวอยู่นั่นเอง เลยพากันไป แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่อาชีวกนั้น ทำการขัดขวางงานมงคลของตระกูลนั้น ถึงในครั้งก่อน ก็ได้กระทำแล้วเหมือนกัน ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ทรงสืบนุสนธิประชุมชาดกว่าอาชีวกในครั้งนั้น ได้มาเป็นอาชีวกในครั้งนี้ แม้ตระกูลทั้งนั้นในครั้งนั้น ก็ได้มาเป็นตระกูลในครั้งนี้ ส่วนบุรุษผู้เป็นบัณฑิตผู้ย่นกล่าวคานา ได้มาเป็นเรตถาคต

3. อานุภาพแห่งพุทธมนต์ในสุปัพัฒน์สูตร

ชยปริตรมาจากสุปัพัฒน์สูตรเป็นคาถาสำหรับสวดอวยพรชัยมงคล ใช้สวดต่อท้ายหลังจากสวดพระปริตรครบทุกบทแล้วชยปริตรตอนแรกกล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธองค์ จนพระองค์มีชัยต่อพญามารและเหล่าเสนามารทั้งหลายแล้วบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณเหนือปราศิธบัลลังก์ บัลลังก์ของผู้มีชัยไม่พ่ายแพ้ ณ คงไม้โพธิ์พฤกษ์ ณ ผืนแผ่นดินอันเป็นจอมดิน ซึ่งเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์พระพุทธองค์ทรงประกอบด้วยพระมหากุณาอันยิ่งใหญ่เกื้อกูลแก่มวลสรรพสัตว์ ทรงเทียวยสั่งสอนหมู่สัตว์ให้พ้นทุกข์ตราบจนเข้าสู่ปรีณิพพานชยปริตรได้กล่าวอ้างความจริงข้อนี้เป็นสัจจกิริยาให้เกิดชัยมงคลสำหรับ ผู้ปรารถนามงคลและได้กระทำสิ่งที่เป็นมงคลชยปริตรท่อนสุดท้าย เป็นบทที่ประพันธ์ขึ้นปิดท้ายสุปัพัฒน์ -สูตรสำหรับอวยพรเจาะจงเฉพาะบุคคลชายหญิงพร้อมทั้งหมู่ญาติให้ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีความเจริญงอกงามไพบุลย์ในพระพุทศาสนา ชยปริตรท่อนสุดท้ายนิยมนำไปสวดอวยพรชายหญิงที่ทำบุญเป็นการเฉพาะเช่น ทำบุญวันเกิด และบวชนาค เป็นต้น

4. หลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏในสุปัพัฒน์สูตร

กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกรรมดี,ทางทำดี, ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ (wholesome course of action) เป็นธรรมส่วนสุจริต 10 ประการ จึงเรียกชื่อว่า กุศลกรรมบถ 10 คำว่า กรรมบถ (อ่านว่า กำมะบด) แปลว่า ทางแห่งกรรม คือ การกระทำที่เข้าทางเป็นกรรมหรือที่นับว่าเป็นกรรม หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม คือการกระทำที่นับว่าเป็นความดีได้แก่ ที่เป็นกายกรรม มี 3 อย่าง คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ที่เป็นวจีกรรม มี 4 คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ที่เป็นมโนกรรม มี 3 คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย เห็นชอบตามคลองธรรม (สัมมาทิฐิ) กุศลกรรมบถก็คือสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจนั่นเอง

กุศลกรรมบถหมวดนี้ ในบาลีเรียกชื่อหลายอย่าง เช่นว่า ธรรมจริยา (ความประพฤติธรรม), โสโงย (ความสะอาดหรือเครื่องชำระตัว), อริยธรรม (อารยธรรม, ธรรมของผู้เจริญ), อริยมรรค (มรรคอันประเสริฐ), สัทธรรม (ธรรมดี, ธรรมแท้), สปัปฺริสธรรม (ธรรมของสัตว์บุรุษ)

5. วิเคราะห์เรื่องเวลาที่เป็นฤกษ์ดีตามที่ปรากฏในสุปัพพณสูตร

การวิเคราะห์เรื่องเวลาที่เป็นฤกษ์ดีตามที่ปรากฏในสุปัพพณสูตร ผู้เขียนขอนำเสนอเป็นประเด็น ๓ ประเด็น ดังนี้

5.1 ด้านประวัติศาสตร์

พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่อาชีวกนั้น ทำการขัดขวางงานมงคลของตระกูลนั้น ถึงในครั้งก่อน ก็ได้กระทำแล้วเหมือนกัน ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ทรงสืบนุสนธิประชุมชาดกว่าอาชีวกในครั้งนั้น ได้มาเป็นอาชีวกในครั้งนี้ แม้ตระกูลทั้งนั้นในครั้งนั้น ก็ได้มาเป็นตระกูลในครั้งนี้ ส่วนบุรุษผู้เป็นบัณฑิตผู้ยืนกล่าวคาถา ได้มาเป็นเรตถาคต ฉะนั้นแล

5.2 ด้านหลักการ

การถือฤกษ์ยามตามหลักพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับชาวบ้าน ที่ยังเข้าไม่ถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า มักจะคล้อยตามหรือเชื่อถือตาม ๆ กันมา โดยปราศจากเหตุผลและตรรกะใดที่คนเรายังไม่มีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ของพระพุทธศาสนาอย่างหนักแน่นแล้วก็ยากที่จะเลิกละได้ พระพุทธองค์ทรงวางหลักการถือฤกษ์ยามไว้ดังนี้ "ภิกษุทั้งหลาย ! คนเหล่าใดทำความดี ด้วยกาย วาจา และใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาเช้าที่ดี ของคนเหล่านั้น คนเหล่าใดทำความดี ด้วยกาย วาจา และใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาเที่ยงที่ดี ของคนเหล่านั้น คนเหล่าใดทำความดี ด้วยกาย วาจา และใจ ในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาเย็นที่ดี ของคนเหล่านั้นคนทั้งหลายปฏิบัติชอบในเวลาใด เวลานั้นชื่อว่า เป็นฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ยามดี และบูชาดี"

5.3 ด้านการนำไปใช้

เน้นเรื่องการกระทำเป็นใหญ่ ถือว่าใครทำความดีเวลาใด เวลานั้นก็เป็นเวลาที่ดี เป็นฤกษ์ที่ดีเป็นเวลาที่เปี่ยมมงคล ทำให้เกิดโชคดี มีความสุขความเจริญตามมา แต่ทั้งนี้จะต้องมีปัญญากำกับด้วย คือต้องประกอบด้วยกาละเทศะ และบุคคลร่วมด้วย ถ้าทำกรรมใดโดยขาดปัญญา กาละและเทศะ เช่น หว่านข้าวในทะเล หรือทำนาหน้าแล้ง มักก็ย่อมจะเหนื่อยเปล่า และเสียของเปล่าแน่นอน และสิ่งประกอบสำคัญ ที่ไม่ควรลืมคืออกุศลกรรมเก่า จะตามมาให้ผลในขณะที่เรากำลังทำความดี ให้เราต้องได้รับความทุกข์ แต่เหตุที่เราทำกรรมดีไว้ ผลก็ต้องดีเสมอไป ไม่กลับกลายเป็นอื่น

6. บทสรุป

บทสรุปในเรื่องนี้มี 2 ประเด็น คือ 1. **ประโยชน์ตน** ได้แก่ การถือฤกษ์ยามยามดีด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ ก็หวังได้แน่ๆ จะมีความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว หากความเสื่อมเสียมิได้ และเป็นการปฏิบัติเหมาะสมกับภาวะที่ตนเป็นชาวพุทธอย่างแท้จริง 2. **ประโยชน์สังคม** ได้แก่ คนเราประพฤติกายสุจริต (คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดุคในกาม) ประพฤติวจีสุจริต (คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดเพ้อเจ้อเรื่องที่เหลวไหลไร้สาระประโยชน์) ประพฤติมโนสุจริต (คือไม่โลภอยากได้ของเขา ในทางทุจริต ไม่พยาบาทปองร้ายเขา ไม่เป็นมิถิณาทิปฏิฆะเห็นผิดเป็นชอบ) กล่าวคือ กระทำความดีทางกาย ทาง

วาทะ และทางใจ ในเวลาเช้า สาย บ่าย เย็น เวลาค่ำคืน หรือเวลาใดก็ตาม เวลานั้นแหละชื่อว่า เป็นฤกษ์งามยามดี สำหรับผู้ทำความดีนั้น

บรรณานุกรม

คุณ โทจันทร์. (2545). พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตโตโม. (2562). วิถีทัศน์. นครปฐม: 24 กุมภาพันธ์ 2562.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). สังคมวัฒนธรรมพุทธ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสภา บันลือธรรม จำกัด.

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญานายะ An Analytical Study of Nyaya Philosophy

พระกัมมัญฐาน ปวตตโน
Phra Kammatthana Pavattano
พระกิตติ กิตติสาโร
Phra Kitti Kittisaro
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
วีรชัย คำธ
Wirachai Kamthorn
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
Dhonburi Rajabhat University
E-Mail: Kittig@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 12 มกราคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 28 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปรัชญานายะ ความหมายของปรัชญานายะ คัมภีร์ของปรัชญานายะ ทฤษฎีความรู้ของปรัชญานายะ และการวิเคราะห์ปรัชญานายะ สรุปว่า ปรัชญานายะถือว่าความรู้ที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่กำลังประสบอยู่นั้น ความจริงต้องสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยการประจักษ์ ประสบการณ์ และการอนุมาน ปรัชญานายะจึงเชื่อในความรู้ประจักษ์ การอาศัยความรู้ที่ประกอบขึ้นจากการใช้เหตุผลโดยอาศัยการประจักษ์จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 บวกกับประสบการณ์และการอนุมาน เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ของปรัชญานายะ

คำสำคัญ : การวิเคราะห์, ปรัชญานายะ, ความรู้

Abstract

The purpose of this article is to explore the origins of Nyaya philosophy, its significance, the scriptures associated with it, its epistemological framework, and methods of

analysis within Nyaya philosophy. In summary, according to Nyaya philosophy, valid knowledge is contingent upon the ongoing experience. The truth must be accessible through perception, experience, and inference. Nyaya philosophy subscribes to perceptual knowledge, employing reasoned knowledge derived from perception through the five senses, along with experience and inference. This process constitutes the Nyaya philosophical pursuit of knowledge.

Keywords: An Analytical Study, Nyaya Philosophy, Knowledge

1. ประวัติความเป็นมาของปรัชญานายะ

กว่า 20 ศตวรรษ ที่ฤๅษีโคตมะ หรือ อักษปาทะ เป็นคนแรกที่ตั้งสำนักปรัชญานายะขึ้นและปรัชญานายะแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือ ยุคแรกช่วงเวลาของฤๅษีโคตมะ สันนิษฐานว่าเกิดก่อนพุทธกาลเป็นเวลานาน และสิ้นสุดลงราวศตวรรษที่ 3 ก่อน ค.ศ. งานเขียนของสำนักนายนะได้หยุดชะงักไปกว่า 300 ปี คือระหว่าง ค.ศ. 900 – ค.ศ. 1200 ปรัชญายุคหลังจึงได้เริ่มในราว ค.ศ.1200ในสมัยของท่านกัณเฑาะ

ท่านฤๅษีโคตมะเป็นผู้แต่ง ท่านผู้นี้มีชื่ออื่นอีกชื่อหนึ่ง คือ อักษปาธ บางทีจึงเรียกปรัชญาสายนี้ว่าระบบอักษปาธ (Akapada system) เน้นในทางการคิดหาเหตุผล หรือตรรกศาสตร์นั่นเอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าความสนใจส่วนใหญ่ของปรัชญาสายนี้จะมุ่งไปที่ตรรกศาสตร์ แต่จุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดก็อยู่ที่ความหลุดพ้น เพียงแต่อาศัยหลักตรรกศาสตร์เป็นเครื่องมือในการรู้แจ้งสัจธรรม และค้นหาวิธีการเพื่อเข้าถึงความรู้อันแท้จริงเท่านั้น

2. ความหมายของปรัชญานายะ

คำว่า นายนะ เป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งมีรากศัพท์ตรงกับภาษาบาลีว่า นิ ธาตุ แปลว่า นำ คือนำไปสู่ความจริงแท้ หรือเราจะรู้ความจริงแท้ได้อย่างไร จึงเกิดวิธีการคิดหาเหตุผล เพื่อค้นหาความจริงแท้ขึ้นมา ดังนั้นนายนะก็คือ ตรรกวิทยาอันเดียวนั่นเอง ด้วยเหตุนี้นายนะจึงมีชื่อหลายอย่าง เช่น ตรรกศาสตร์ ศาสตร์แห่งการใช้เหตุผลบ้าง ปริมาณศาสตร์ ศาสตร์แห่งตรรกวิทยา และญาณวิทยาบ้าง เหตุวิทยา ศาสตร์แห่งเหตุบ้าง วาทวิทยา ศาสตร์แห่งการโต้เถียงบ้าง และอานวีกษิกิ ศาสตร์แห่งการศึกษาเชิงวิจารณ์บ้าง แต่จุดหมายสูงสุดของนายนะมิได้อยู่ที่ทฤษฎีแห่งความรู้ แต่อยู่ที่โมกษะ ความหลุดพ้นทางสังสารวัฏ ส่วนทฤษฎีแห่งความรู้เป็นเพียงทางนำไปสู่โมกษะเท่านั้น นายนะเป็นปรัชญาสำนันิยมทางตรรกะ (Logical Realism) คือ เชื่อความหลักตรรกศาสตร์ว่า มีความจริงแท้อยู่ 2 อย่าง คือ ความจริงแท้ฝ่ายวัตถุ และความจริงแท้ฝ่ายนามธรรมหรือจิตใจ ความจริงทั้ง 2 ฝ่าย ต่างก็เป็นความจริงแท้ และเป็นอิสระต่อกัน นอกจากนี้นายนะยังจัดเป็นปรัชญาอนุพหุนิยม (Atomic Pluralism) ซึ่งถือว่าอนุของธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นมูลกำเนิดของโลกและสรรพสิ่งตลอดทั้งคน และสัตว์

3. คัมภีร์ของปรัชญานายะ

ลัทธิณายะนี้ มีชื่อ และเนื้อหาที่ได้มาจากนยายะสูตร ซึ่งนยายะสูตรนี้เป็นคัมภีร์มีอยู่จำนวน 5 เล่ม แต่ละคัมภีร์แบ่งเป็น 2 ภาค ต่อมา ท่านวาทสยายนะ รวบรวม 400 ปี (A.D) ได้นิพนธ์คัมภีร์นยายะภาษาขยายความในพระสูตร ท่านอุททยตกร รวบรวม 100 ปี (A.D) แต่ง ตาตปรย- ฎีกาขยายความในวารติกะ เรียกว่า อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาด้วยวรรณกรรมทั้งหลายนี้จึงเป็นเหตุให้สำนักปรัชญานายะ มีความสมบูรณ์ และมีความเจริญแพร่หลายไปมาก ระบบอักษะปาทะนี้ เป็นระบบที่มีวิธีการที่จะทำให้กระบวนการคิดมีความถูกต้องมากขึ้น และเป็นปรัชญาที่ให้อำนาจในการแสวงหาความรู้ได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง วรรณกรรมสำคัญของนยายะ ได้แก่ 1) นยายะภาษยะ ของวาทสยายนะ (Vātsyāyana) (อรรถกถาของนยายะสูตร) 2) นยายะมัญชรี ของชยันตะ 3) นยายะวารตติกะ ของอุททโยตกร ฎีกาของนยายะภาษยะ

สูตรสำคัญที่ถือเป็นหลักของปรัชญาสาขานี้ก็คือ นยายะสูตร ของท่านฤชีโคตรมะ ต่อมาพวกสาธุศิษย์ได้แต่งหนังสืออธิบายขยายข้อความต่าง ๆ ในนยายะสูตรนั่นเองให้พิสดารออกไปอีกมาก ต่อมาได้เพิ่มหลักฐานวิทยาเข้ามาอีก เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น

ปรัชญานายะ พอจะแบ่งเป็นภาคใหญ่ ๆ ได้ 4 ภาค คือ 1) ภาคที่ว่าด้วยความรู้ หรือญาณวิทยา (Theory of Knowledge) 2) ภาคที่ว่าด้วยฝ่ายกายภาพ (Theory of Physical World) 3) ภาคที่ว่าด้วยปัจเจกัตตา และความหลุดพ้น (Theory of Individual Self and Its Liberation) 4) ภาคที่ว่าด้วยพระเจ้า (Theory of God)

4. ทฤษฎีความรู้ของปรัชญานายะ

เรื่องสำคัญที่รู้กันค่อนข้างจะแพร่หลายก็คือ ทฤษฎีความรู้ของปรัชญานายะ ซึ่งได้แสดงแหล่งแห่งความรู้ไว้ 4 ประการ คือ 1) ปรีตยักษะ หรือประจักษ์ (perception) 2) อนุมาน การคาดคะเน (inference) 3) อุปมาน การอุปมา หรือความรู้ที่ได้จากการเปรียบเทียบ (comparison) 4) ศัพพะ พยาน หลักฐาน (testimony)

1. ความรู้ประจักษ์ (perception)

ปรัชญานายะได้อธิบายความรู้ประจักษ์ออกไปอย่างวิจิตรพิสดาร มีความซับซ้อนมาก แต่เมื่อกล่าวโดยย่อแล้วก็มี 2 นัย คือ

(1) รู้โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รู้ประจักษ์ภายใน คือ รู้โดยมโนส หรือใจ กล่าวอย่างสมัยใหม่ก็คือ โดยประสาททั้ง 6 นั่นเอง ตัวอย่างเช่น เราารู้รูปด้วยตา เป็นต้น และรู้อารมณ์ (เรื่องราว) ต่าง ๆ ด้วยใจเป็นที่สุด

(2) ความรู้ประจักษ์พิเศษนอกเหนือประสาทสัมผัสธรรมดา (extraordinary perception) ข้อนี้นี้หมายถึง ความรู้พิเศษ 3 ชนิด คือ

ก. सामान्यप्रज्ञ (สามัญประจักษ์) หรืออย่างสามัญ เช่น เราเห็นว่าคนทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย เราเห็นว่าผู้นั้นเป็นคน เพราะคุณสมบัติรวมแห่งความเป็นคนของคนทั่วไป ฯลฯ

ข. ญาณประจักษ์ (complication) เป็นความรู้ที่ซับซ้อน เช่น เห็นด้วยตาแต่สามารถรู้คุณสมบัติของสิ่งที่เห็นนั้นได้ ตัวอย่างเช่น เห็นน้ำแข็งรู้ได้น้ำแข็งเป็นของเย็น เห็นใบหนารู้ว่ามันนิ่ม เห็นโต๊ะทำด้วยไม้รู้ว่ามันแข็ง หรือเห็นไฟรู้ว่ามันร้อน ที่จริง เย็น ร้อน อ่อน แข็ง นี่เป็นวิสัยของกายที่จะรู้ได้ แต่ทำไมเราจึงรู้สิ่งเหล่านั้นได้ โดยไม่ต้องใช้กายสัมผัส เห็นแก่นจันทน์ก็รู้ได้ว่าเป็นของหอม เหมือนกับว่าเรารู้ความหอมด้วยตา ข้อนี้ยาโยอธิบายว่าประสบการณ์เรื่องกลิ่น โดยการสุดคมในอดีตของเรา ได้มาสัมพันธ์กับการเห็นในปัจจุบันอย่างใกล้ชิด คือ ในอดีตนั้น ทุกครั้งที่เราดมแก่นจันทน์ เราเห็นสีมันด้วย (ยกเว้นเวลาที่อยู่ในห้องมืด) ความรู้ในอดีตฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ จึงทำให้รู้กลิ่นได้แม้ด้วยการเห็น

ค. โยคชประจักษ์ (intuitive perception) เป็นความรู้ประจักษ์พิเศษภายใน เช่น ญาณจักษุที่เกิดขึ้นแก่โยคีผู้อบรมจิตดีแล้ว สามารถรู้อดีต อนาคตได้อย่างแจ่มแจ้งด้วยญาณของตน เช่น ผู้ได้ตาทิพย์ หูทิพย์ เป็นต้น

รวมความว่า ตามพระคัมภีร์ขณยานายะมีประจักษ์อยู่ 2 อย่างใหญ่ ๆ คือ ประจักษ์สามัญ และวิสามัญ (เลากิกะ และอเลากิกะ) ประจักษ์สามัญมี 2 คือ ประจักษ์ภายนอกด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 และประจักษ์ภายในด้วยประสาทที่ 6 คือ มโน หรือมนัส ประจักษ์วิสามัญ 3 คือ สามานยะ ชญาณะ และโยคชะ

2. ความรู้อุปมาน (inference)

ตามตัวอักษร อนุมาน แปลว่า รู้ตาม หรือรู้ภายหลัง (อนุ-ตาม, ภายหลัง / มาน-รู้) หมายความว่า การรับรู้ หรือความรู้ที่ตามความรู้อย่างอื่นมา หมายถึง การคาดคะเน (a cognition or knowledge which follow some other knowledge) ตัวอย่างที่ยกกันบ่อย ๆ ก็คือ ควันกับไฟ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน เรารู้สิ่งหนึ่งก่อนแล้วจึงอนุมานถึงสิ่งหนึ่งได้ เช่น เราเห็นควันพุ่งขึ้นในที่ใด เราก็นิษฐานว่าที่นั่นต้องมีไฟ เราเห็นถนนเปียก เราคิดว่าฝนคงตกแล้วเพราะฝนกับความเปียกเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน มีเรื่องอื่น ๆ อีกมากมายในทำนองเดียวกันนี้ เช่น เราไม่เคยเห็นแม่เราตาย แต่เราอนุมานได้ว่าในที่สุดแม่ต้องตาย เพราะเรารู้ว่าคนทุกคนที่เคยเกิดมาแล้วต้องตายหมด ไม่มีเหลือ

ในการอนุมานนี้ตรรกวิทยาอินเดียให้อंकประกอบไว้ 3 อย่างคือ 1) ปักชะ ประโยคเล็ก 2) สาธยะ ประโยคใหญ่ 3) สาธนะ หรือเหตุ ประโยคกลาง

ตัวอย่างเช่น เรามองออกไปทางหน้าต่างเห็นควันกำลังพวยพุ่งขึ้นจากเรือนหลังหนึ่ง เราอนุมานว่าในเรือนนั้นมีไฟ ในที่นี้เรือนเป็นปักชะ (ประโยคเล็ก) คือ ตัวตั้งที่เกี่ยวข้องกับการอนุมาน ไฟเป็นสาธยะ (ประโยคใหญ่) เพราะไฟ คือ สิ่งที่เราต้องการพิสูจน์ ส่วนควันเป็นสาธนะ หรือเหตุ (ประโยคกลาง) เพราะเป็นเหตุ หรือฐาน หรือสื่อกลางในการอนุมาน

แต่พวกไวยาณิกะ (หมายถึง พวกถือลัทธิปรัชญานายะนั่นเอง) ถือว่า อนุมานมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 5 อย่าง เรียกว่า อวียะ คือ

- 1) ประติชญา ข้อเสนอ หรือ ยืนยันบางสิ่งบางอย่างเป็นข้อแรก
- 2) เหตุ ข้อเสนอข้อที่ 2 ซึ่งบอกเหตุในการยืนยัน
- 3) อุทาหรณ์ เป็นตัวอย่างที่เห็นอยู่ทั่วไป แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผล และข้อเท็จจริงที่ยืนยัน

แล้ว

4) อุปนัย การนำเอาข้อเสนอสากลมาใช้กับกรณีปัจจุบัน

5) นิคมน์ บทสรุปซึ่งสืบเนื่องมาจากข้อเสนอข้างต้น

ตัวอย่างทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ เช่น

1) ก. ย่อมต้องตายเป็นธรรมดา (ประติญา)

2) เพราะ ก. เป็นคน (เหตุ)

3) คนทุกคนต้องตายเป็นธรรมดา (เช่น ค. หรือ ง.) (อุทาหรณ์)

4) ก. เป็นคนเหมือนกัน (อุปนัย)

5) เพราะฉะนั้น ก. ต้องตายเป็นแน่แท้ (นิคมน์)

ความจริงถ้าจะตัดให้เหลือเพียง 3 องค์ประกอบก็คงได้ความเท่ากันคือ

1) คนทุกคนต้องตาย

2) ก. เป็นคน

3) เพราะฉะนั้น ก. ก็จะต้องตายเป็นแน่แท้

3. ความรู้อุปมาน (comparison)

แหล่งแห่งความรู้ที่เราได้จากการเปรียบเทียบ คือ เปรียบสิ่งหนึ่งที่เรารู้จักแล้วกับอีกสิ่งหนึ่งที่ยังไม่รู้จัก เช่น เด็กยังไม่รู้จักเสือแต่รู้จักแมวแล้ว เราบอกเด็กว่าเสือนี้อาจมีลักษณะเหมือนแมวแต่ตัวโตกว่า เมื่อเด็กได้เห็นสัตว์ชนิดหนึ่งในป่าลักษณะเหมือนแมวแต่ตัวโตกว่า เด็กก็รู้ได้ทันทีว่า “นี่ต้องเป็นเสือ”

ความรู้ที่ได้จากอุปมาอุปไมย ก็อยู่ในลักษณะนี้เหมือนกัน ข้อความบางอย่างมีอรรถกถาซึ่งจนไม่อาจอธิบายให้รู้ได้โดยตรง จึงต้องใช้วิธีอุปมาอุปไมย เช่น อุปมาความไม่อยู่นิ่งของจิตเหมือนลิง อุปมาการทำบาปเหมือนจับก้อนไฟที่ชี้เข้ากลบอยู่ เป็นต้น

4. ศัพท์ (testimony)

ความรู้ที่ได้จากพยานหลักฐาน จะเป็นพยานบุคคลก็ได้ ตำรับตำราก็ได้ คนเรามีชีวิตไม่ยาวนานนัก จึงไม่สามารถจะรู้อะไร ๆ ด้วยตนเองได้หมดทุกอย่าง จึงต้องแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่นบ้าง ผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ แต่งตำราให้ หรือบอกเล่าแก่เราโดยตรง ความรู้ที่ได้รับจากแหล่งอย่างนี้เรียกว่า ศัพท์

5. ลักษณะของความรู้ของปรัชญานายะ

นักปรัชญาคุโบริณนั้นได้มีความพยายามคิดค้นกันว่า จุดประสงค์สูงสุดของชีวิตของมนุษย์ ต่อมาได้มีผู้คิดค้น และสามารถค้นพบคำตอบเกี่ยวกับคำถามอันเป็นปัญหานี้ว่า ความรู้ คือ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ เพราะการที่มนุษย์เข้าถึงความจริงได้นั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือความรู้ ดังนั้น ความรู้จึงเป็นคำตอบที่ว่า เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์คืออะไร ฉะนั้น ความรู้แจ้งสัจธรรมที่เกี่ยวกับชีวิตของผู้รู้เอง และยังโยงไปถึงชีวิตของเหล่าสัตว์อื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้น การรู้แจ้งสัจธรรม จึงเรียกว่า การรู้แจ้งตน เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด และเป็นปลายทางของมนุษย์

ปรัชญานายายะ ถือกันว่าความรู้ทั้งหมดตามธรรมชาติของมัน ย่อมบ่งชี้ไปถึงวัตถุที่มีอยู่นอกความรู้ และไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ วัตถุแห่งความรู้เหล่านี้ไม่เพียงแต่ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ หรือเป็นอิสระจากความรู้เท่านั้น แต่ยังไม่ขึ้นแก่กันและกันอีกด้วย ในลักษณะอย่างนี้เราอาจเรียกกระบวนนี้ว่าพหุสัจนิยม เพราะความรู้ต่าง ๆ นั้น ไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์นั้น จะมีการแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ และแต่ละอย่าง เรียกว่า ทรัพย์ะ หรือในภาษาอังกฤษว่า Substance ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ทรัพย์ะนั้นมี 9 ชนิด คือ 1. ปถวิ 2. อาปะ 3. เตชะ 4. วายู 5. อากาสะ 6. กาล 7. ทิก(เทศะ) 8. อาตมัน 9. มนัส ทรัพย์ะเหล่านี้รวมคุณสมบัติและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของมันไว้ในตัวเอง ซึ่งระบบนี้ได้นำมาใช้ในการอธิบายจักรวาล

ปรัชญานายายะ กำหนดหน้าที่ของลัทธิของตนเองให้เป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการค้นคว้าความจริงจากการอนุมานและการพิจารณาเรื่องทุกข์ ขาติ พฤติกรรม โทษ พร้อมทั้งอริชา ปรัชญานายายะสอนว่า ให้เปลื้องตั้งแต่ปลายไปหาต้น แล้วจะบรรลุความหลุดพ้น ท่านวาทสยานะ ผู้เป็นอาจารย์สอนชื่อดังของปรัชญา นี้ กล่าวว่า อภิยา คือ ความไม่รู้ นำมาซึ่งความเกาะเกี่ยว ความแห่งแล้ง ความริษยา ความเห็นผิด ความประมาท อหังการ และความโลภตามลำดับ บุคคลผู้มีอภิยาย่อมประกอบประทุษกรรมต่าง ๆ มีการลักขโมย เป็นต้น นี่เป็นอกุศลทั้งสิ้น บุคคลใดมีความประพฤติดีรู้จักให้ทาน มีความเมตตากรุณา มีความสัตย์ บำเพ็ญประโยชน์ พุทธจามีสาระ ย่อมได้ชื่อว่า ผู้ประกอบกุศล การที่อภิยานำมาเกาะเกี่ยวชีวิต ย่อมทำให้มีการเกิด และนำมาซึ่งความทุกข์ อุปมาเหมือนอาหารที่เจือด้วยน้ำผึ้ง และยาพิษ ก็ควรทิ้งมันเสีย เพราะเป็นความสุขที่เจือด้วยทุกข์

ปรัชญานายายะ กล่าวถึงลักษณะของความรู้ไว้ว่า ความรู้มีลักษณะเป็นกลาง มิใช่แท้หรือในตัวเอง แต่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก มีอายตนะ และอารมณ์หรือวัตถุที่รู้ เช่น การเห็นที่จัดว่า ถูกต้อง หรือเป็นจริง แท้ นั้นต้องอาศัยประสาทตาที่ดี วัตถุที่เห็นต้องอยู่ในวิสัยที่เห็นได้ชัดเจน ความรู้ที่เกิดจากการเห็นนั้นต้องมีความถูกต้องตามความเป็นจริง และไม่ขัดแย้งกับความรู้ที่เกิดขึ้นทีหลัง เช่น ทันทีที่เห็นเชือกก็รู้นั่นคือ เชือก และเมื่อดูอีกครั้งก็ยังคงรู้ว่าสิ่งนั้นคือ เชือก อย่างนี้เรียกว่า ความรู้แท้ หรือความรู้ถูกต้อง ลักษณะเฉพาะของปรัชญานายายะ ก็คือ มีการนำเสนอความรู้โดยการโต้แย้งด้วยเหตุผลเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง แต่ต้องเป็นการแสวงหาความรู้ โดยอาศัยการใช้เหตุผลอันเกิดจากประสบการณ์ตรง ประสาทสัมผัสทั้ง 5 และการประจักษ์เท่านั้น เพราะเชื่อได้ว่าสามารถให้ความรู้ที่เป็นความจริงแก่เราได้ และก็อาจทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำหรับการอนุมานได้อีกด้วยและความรู้ที่ได้จากการอนุมานนี้ ปรัชญานายายะ ถือว่าเป็นการให้ความรู้แก่เราได้จริง แต่ไม่อาจยืนยันความถูกต้องได้แน่นอน เพราะบางกรณีอาจสมเหตุผล แต่ไม่อาจเป็นความจริงได้ ดังนั้น ปรัชญานายายะ จึงกล่าวว่า ความรู้แท้ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับความแน่ใจ และจำเป็นด้วยการพิสูจน์อีกครั้งว่า เป็นจริงตามที่ความรู้ครั้งแรกบอกหรือไม่ ครั้งแรกเห็นเชือกต่อมาเมื่อต้องการพิสูจน์ ก็ได้พิสูจน์ และพบการพิสูจน์ครั้งที่ 2 นี่เป็นความจริงเหมือนครั้งแรกคือ เห็นเป็นเชือกจริง ความรู้เช่นนี้ ถือว่าเป็นความรู้ที่ถูกต้อง แต่ถ้าครั้งแรกเห็นว่าเป็นสิ่งนั้นคือ งู เมื่อดูอีกครั้งกลับเห็นว่า เป็นเชือก อย่างนี้เรียกว่า ความรู้ไม่ถูกต้อง การที่ปรัชญานายายะ ถือเอาวัตถุที่รู้เป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงนั้น ก็เพราะเห็นว่าวัตถุเป็นสิ่งที่มิใช่จริง และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง แม้ในขณะที่เราไม่รู้ และไม่เห็น อนึ่ง ความรู้เป็นสมบัติจริงของจิต

คือ มิใช่ติดอยู่ประจำในจิต เพราะเห็นว่าขณะหลับสนิทย่อมไม่ฝันและขณะที่จิตเป็นสมาธิ หรือเข้าถึงโมกษะแล้วจะไม่มีความรู้สึกใด ๆ ย่อมเป็นจิตว่าง

6. คำสอนสำคัญของปรัชญานายายะ

คัมภีร์ที่จารึกคำสอน คือ “นยาเยสูตร” และมีหลักคำสอนที่สำคัญ คือ “ชีวิตในโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ การเวียนว่ายตายเกิดเป็นการติดข้อง การหลุดพ้นจากทุกข์ และการเวียนว่ายตายเกิดเป็นโมกษะ คือ มีความหลุดพ้น การติดข้อง หรือการเวียนว่ายตายเกิดนั้น เป็นเพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้มาปิด ดังนั้นวิธีการทำลายการเวียนว่ายตายเกิด หรือการติดข้องนั้น ต้องใช้วิชา คือ ความรู้แจ้งเกี่ยวกับความจริง เป็นเครื่องมือทำลายอวิชชา อันเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์นั้นเสีย ชีวิตจึงหลุดพ้นจากความทุกข์ และบรรลุมรรคแห่งโมกษะได้

7. ทรรศนะเกี่ยวกับพระเจ้าของปรัชญานายายะ

พระเจ้าตามทรรศนะของนยาเย ทรงถึงพร้อมด้วยความสมบูรณ์ 6 ประการ คือ ความเป็นใหญ่ อำนาจ ความรุ่งเรือง ความงาม ความรู้ และอิสรภาพ นยาเยเชื่อว่าพระเจ้าทรงสร้างโลก แต่การสร้างโลกของพระองค์ ไม่ได้ทรงสร้างขึ้นโดยตรงเป็นเพียงทรงนำปริมาณของธาตุทั้ง 4 มาผสมกันเท่านั้น ดังนั้นการสร้างโลกของพระเจ้าจึงไม่ได้ทรงสร้างจากความว่างเปล่าอย่างพระเจ้า ในบางศาสนา แต่ทรงสร้างจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยเพียงแต่นำสิ่งเหล่านั้นมาจัดสรรผสมผสานกัน นยาเยเชื่อว่ามิมีสถานะที่จริงแท้ มีอยู่เองและดำรงอยู่ในโลกชั่ววินาที ไม่มีใครทำนายได้ มีอยู่ 7 อย่างคือ 1. ธาตุทั้งสี่ 2. อากาศ 3. อวกาศ 4. กาล 5. มโนหรือมนัส 6. ชีวตมัน 7. พระเจ้า

ที่ว่าพระเจ้าทรงเป็นผู้รักษา และทำลายโลกนั้น นยาเยก็หมายเพียงว่า โลกยังคงดำรงอยู่ได้ก็เพราะพระเจ้ายังทรงมีความประสงค์ให้มีอยู่ แต่เมื่อถึงคราวที่พระองค์ไม่ทรงมีความประสงค์ดังกล่าว ก็ทรงแก้ความเป็นระเบียบออก ปล่อยให้ทุกอย่างหลุดกระจัดกระจายไปตามเดิมนอกจากนี้พระเจ้ายังทรงทำหน้าที่อีก 2 อย่างคือ 1. ประโยชกจรตา คือ คอยแนะนำให้คนทำแต่สิ่งที่ดี ละเว้นสิ่งที่ชั่วประดุจบิดาผู้มีเมตตา คอยแนะนำบุตรน้อยของตนให้ตั้งอยู่บนความดีฉันนั้น 2. กรรมผลทาทา คือ คอยให้ผลตอบแทนตามความเหมาะสมกับการกระทำของแต่ละคน เหมือนบิดาผู้รักบุตรคอยให้รางวัล และลงโทษแก่บุตร เมื่อทำดี และทำชั่วฉันนั้น

8. ทฤษฎีแห่งเหตุและผลของปรัชญานายายะ

นยาเย ได้ให้คำนิยามถึงเหตุ และผลไว้ว่า เหตุหมายถึงสิ่งที่มีมาก่อนสิ่งที่เป็นผลอย่างแน่แท้ ส่วนผลก็คือสิ่งที่เกิดสืบเนื่องมาจากสิ่งที่เป็นเหตุอย่างแน่นอน โดยปราศจากเงื่อนไขเช่นเดียวกัน เหตุหนึ่งอย่าง ย่อมก่อให้เกิดผลหนึ่งอย่าง ดังนั้น เหตุและผลจึงมีลักษณะสอดคล้องกัน จึงเป็นไปได้ที่เหตุอย่างหนึ่งจะก่อให้เกิดผลอีกอย่างหนึ่ง หรือเหตุหลายอย่าง แต่ทำให้เกิดผลเพียงอย่างเดียว หรือผลหลายอย่างมาจากเหตุเพียงอย่างเดียว สรุปแล้วนยาเยได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของเหตุไว้ 3 อย่างคือ 1. ปุรววฤตติคือสิ่งที่เป็นเหตุจะต้อง

เป็นสิ่งที่มียูก่อน หรือเกิดขึ้นก่อนสิ่งที่เป็นผล 2. นิยตปุรววฤตติคือสิ่งที่เป็นเหตุจะต้องมีมาก่อนผลของเหตุ นั้นเสมอไป 3. อนันยถาสัทธะคือสิ่งที่เป็นเหตุจะต้องมีมาก่อนผลอย่างแน่นอน โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น

นอกจากนั้นนยายะยังถือว่า ผลไม่ได้มียูก่อนในสิ่งที่เป็นเหตุ แต่ผลถึงแม้จะเกิดมาจากเหตุ แต่ก็ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เป็นผลใหม่ โดยสิ่งที่เป็นเหตุทำให้มันเกิดมีขึ้น ดังนั้นทรรชนะของนยายะจึงเป็นแบบ อสัท การวาท หรือ อารัมภวาท ซึ่งตรงกันข้ามกับทฤษฎีของลัทธิสาขายะ โยคะ และเวทานตะ ซึ่งเป็นแบบสัท การวาท ตามทรรชนะของนยายะมีเหตุอยู่ 3 ชนิด คือ 1. สมวาयी เหตุที่ก่อให้เกิดผลโดยตรง เป็นเหตุที่ก่อให้เกิด ผลโดยตรง เป็นเหตุที่แนบเนื่องกับผลอย่างไม่อาจแยกจากกันได้ ดังนั้นเหตุประเภทนี้จึงเป็นวัตถุเหตุ เช่น เส้นด้ายเป็นวัตถุเหตุของผ้า หรือดินเหนียวเป็นวัตถุเหตุของหม้อดินภาชนะดินต่าง ๆ หรือทองคำเป็นวัตถุเหตุ ของทองรูปพรรณต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น ผลของเหตุดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่มีเหตุของตน ทั้งไม่อาจ ดำรงอยู่เป็นผลได้โดยอยู่แยกจากเหตุ แต่ตรงกันข้ามเหตุกลับดำรงตัวอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยผล อย่างเช่นผืนผ้า ไม่อาจเกิด และดำรงตัวอยู่ได้โดยไม่มีด้าย แต่ด้ายคงอยู่ได้โดยไม่ต้องมีผ้า หรือหม้อดินไม่อาจเกิดขึ้นและไม่ อาจคงอยู่ได้โดยไม่อาศัยดินเหนียว แต่ดินเหนียวสามารถมีอยู่ และดำรงอยู่ได้โดยไม่มีหม้อดิน 2. อสมวาयी เหตุที่ไม่ก่อให้เกิดผลโดยตรงแต่ก็อิงอาศัยอยู่ในสิ่งที่เป็นเหตุ ทั้งเป็นปัจจัยช่วยให้สิ่งที่เกิดขึ้นด้วย อย่างเช่น การยัดโยงสานกันของเส้นด้าย แม้จะไม่ใช้เหตุโดยแรกที่ทำให้เกิดผืนผ้า กล่าวคือ ถ้าไม่มีเส้นด้าย ผืนผ้าก็อาจเกิดขึ้นได้ แต่การยัดโยงสานกันของเส้นด้ายก็มีส่วนช่วยให้เกิดผืนผ้าได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการยัด โยงสานกันของเส้นด้ายจึงเป็นเหตุอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยทำให้เกิดผืนผ้าขึ้น เพียงแต่เป็นเหตุรองหรือเหตุโดยอ้อม เท่านั้น หรือสีของด้ายก็เช่นกัน เป็นเหตุทำให้เกิดผ้าสีขึ้นมา แม้จะเป็นเหตุโดยอ้อมก็ตาม 3. นิमितตะ คือ สัมฤทธิ์เหตุ หรือผู้นำวัตถุเหตุมาทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการของตน เช่น ช่างทอหูก เป็นนิमितตะ หรือผู้ทำ ให้ผืนผ้าเกิดขึ้น ช่างปั้นหม้อเป็นนิमितตะที่ทำให้หม้อเกิดขึ้น ดังนี้ เป็นต้น นิमितตะนอกจากจะหมายถึง ผู้ที่ สร้างสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นแล้ว ยังหมายถึงอุปกรณ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างสิ่งนั้น ๆ ด้วย ส่วนใน กรณีผู้กระทำที่ไม่มีชีวิต นิमितตะ ก็หมายถึง ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้มีสิ่งนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่น น้ำถูกแดด เผาให้ระเหยเป็นไอ ไอเมื่อถูกความเย็นก็จะเกาะกลุ่มเป็นเมฆ เมฆเมื่อรวมตัวจนควบแน่นกันมากขึ้นก็จะ กลายเป็นฝน หรือใบไม้ถูกลมพัดก็จะร่วงลงมา เหล่านี้ เป็นต้น

นอกจากนั้นนยายะยังจำแนกเหตุออกเป็น 2 อย่าง คือ 1. เหตุทั่วไปหรือสามัญเหตุ ซึ่งมี 8 อย่าง คือ อวกาศ เวลา ความรู้ของพระเจ้า เจตจำนงของพระเจ้า บุญ บาป ความไม่มีอยู่ก่อนของสิ่งที่เกิดขึ้น และ การไม่มีสิ่งขัดขวางไม่ให้สิ่งนั้นเกิดขึ้น 2. เหตุเฉพาะหรือวิสามัญเหตุ คือ สิ่งจำเป็นหรืออุปกรณ์สำหรับทำให้ สิ่งนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่น หูกเป็นเครื่องมือของช่างหูก เป็นต้น

ทฤษฎีเหตุของนยายะก็คล้ายกับทฤษฎีเหตุของอริสโตเติล เพียงแต่ทฤษฎีเหตุของอริสโตเติลจะเข้าใจ ได้ง่ายกว่า และมีขอบข่ายครอบคลุมมากกว่า กล่าวคือ อริสโตเติลได้แบ่งเหตุไว้ 4 อย่างคือ ก. วัตถุเหตุ เหตุ โดยตรงที่ทำให้สิ่งนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่นดินเหนียวเป็นวัตถุเหตุของหม้อดิน ข. สัมฤทธิ์เหตุ เหตุโดยอ้อมแต่ก็เป็น เหตุสำคัญที่นำวัตถุเหตุมาทำให้เกิดสิ่งนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่น ช่างหม้อปั้นหม้อขึ้นมา ช่างหูกทอผ้าขึ้นมา ค. รูปแบบ เหตุ ได้แก่ รูปร่างลักษณะของสิ่งที่วัตถุเหตุ และสัมฤทธิ์เหตุสร้างขึ้น มา เช่น รูปร่างทรวดทรงของหม้อดิน

หรือทรวงทรงของผืนผ้า เป็นต้น ง. อันตเหตุ ได้แก่ เหตุสุดท้าย คือ จุดมุ่งหมายของสิ่งที่สำเร็จรูปนั้นเกิดขึ้นมา เช่น หม้อดินสำหรับหุงข้าว ผืนผ้าสำหรับตัดเป็นเสื้อกางเกง เป็นต้น

9. ทศนะเกี่ยวอาตมมันของปรัชญานายะ

อาตมมันของปรัชญานายะเป็นเนื้อสารอย่างหนึ่ง มีเพียงหนึ่งสำหรับทุกคน เป็นสิ่งประณีต ไม่สลาย เป็นสิ่งไม่มีเบื้องต้นและที่สุด ไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า แต่มีลักษณะเป็นหนึ่งซึ่งปราศจากส่วนย่อย อาตมมันนั้นเป็นอีกภาวะหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากร่างกาย และจิตใจ ร่างกายเป็นเพียง

10. การวิเคราะห์เกี่ยวกับปรัชญานายะ

10.1 จุดดีของปรัชญานายะ

ปรัชญานายะนั้น ถือได้ว่าเป็นรากฐานของการใช้เหตุผล ซึ่งเป็นที่แพร่หลายก่อนพุทธศตวรรษที่ 1 เล็กน้อย นักปรัชญาตะวันออกใช้หลักการของปรัชญานายะนี้เป็นเกณฑ์วัดมาตรฐานของความรู้ในการแสวงหาความจริง จนเป็นที่มาของความรู้ทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน

ปรัชญาสำนักนี้ ถือว่ามีประโยชน์ในการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการคิดที่ประกอบด้วยเหตุผลมากขึ้น และมีความชัดเจนขึ้นมาเป็นลำดับ และมีการวิเคราะห์ด้วยเหตุผลอย่างจริงจัง นอกจากนี้ปรัชญานายะยังเป็นที่รู้จักในอีกหลายชื่อด้วยกัน เช่น นยายวิทยา ตรรกวิทยา อานวิกชิกิ

ปรัชญานายะ จึงมีความหมายว่า การนำไป หรือโต้แย้ง คือ นำไปสู่การพิจารณาสอบสวนอย่างละเอียดถี่ถ้วน หรือวิธีการหาความจริงโดยอาศัยหลักตรรกวิทยา เหตุนี้จึงเรียกว่าลัทธิปรัชญานายะ เพราะมีความหมายบ่งชี้ว่า ลัทธินี้เป็นระบบปรัชญาที่เน้นหนักไปในทางการส่งเสริมสติปัญญา และเนื่องจากลัทธินี้เน้นหนักในเรื่องการใช้สติปัญญา วิเคราะห์ และการโต้แย้งเชิงตรรกะ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตรรกวิทยา” ดังกล่าว

ปรัชญาในายะ เห็นว่าความรู้ที่แท้จริงนั้นจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะหน้าของผู้กำลังรู้นั้นเท่านั้น เพราะผู้ที่กำลังรู้นั้น ถือว่าเป็นผู้รู้ความจริง ความจริงที่แท้ ก็คือ การที่ผู้รู้ได้รับความรู้ที่ได้รับสัมผัสกับวัตถุที่ปรากฏขึ้นเฉพาะหน้าแก่ผู้รู้นั้นเพราะความเป็นจริงมีอยู่ ปรัชญานายะเห็นว่า ต้องเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 และสิ่งทีนั้นต้องมีปรากฏเฉพาะหน้าเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ ต่างหากจึงจะถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง และสามารถสัมผัส หรือเข้าถึงความจริงนั้นได้ ดังนั้น ความรู้ที่ถือว่ามีความสมบูรณ์ในทรรณะของปรัชญานายะก็คือ ความรู้ที่ต้องเกิดขึ้นโดยตรงแก่ผู้รู้นั้น และสิ่งที่ถูกรู้นั้นก็ต้องเป็นจริงด้วย เช่น เมื่อเห็นเชือกต้องเป็นเชือก มิใช่เห็นเชือกแล้วกลายเป็นงู ในกรณีนี้มีใช่เฉพาะความรู้เท่านั้นที่ต้องจำกัด้ว่าจะให้ความจริงแท้แก่เราหรือไม่ แต่วัตถุที่ถูกรู้นั้นก็ต้องให้ความจริงที่แท้กับเราด้วยเช่นกัน ความรู้จริงจะถือว่าเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ เพราะความรู้ และสิ่งที่ถูกรู้ ต้องเป็นความจริง และมีข้อเท็จจริงปรากฏอยู่เสมอ

ปรัชญานายะ เชื่อว่าความจำได้มิใช่ความรู้ที่เป็นประจักษ์ เพราะไม่สามารถปรากฏให้เห็นแจ้งเฉพาะหน้าได้ เป็นแค่เพียงฝังรากลึกอยู่ภายในความคิดของเราเท่านั้น ไม่สามารถสัมผัสได้จากวัตถุ หรือไม่สามารบประสบได้โดยตรงจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ดังนั้น ปรัชญานายะจึงถือว่าความจำนั้นมิใช่ความรู้ที่แท้จริง จะเป็นก็แค่เพียงผลของความรู้ที่เคยเกิดขึ้นมาในใจเท่านั้น ฉะนั้น การที่มนุษย์มีความรู้จะที่เกิดขึ้น

หลังจากการเคยได้รับการรับรู้มาก่อนแล้วหนึ่งครั้ง และสามารถรับรู้สิ่งนั้นอีกครั้งโดยการไม่ได้เห็นอีก แต่สามารถรู้ได้เพราะการจำได้ ความรู้เช่นนี้ ถือว่า มิใช่ความรู้ที่เป็นความจริง แต่เป็นเพราะความรู้ที่เกิดจากการที่เราจำผลของความรู้เก่าได้เท่านั้น อย่าเข้าใจว่าเป็นความรู้แท้จริงจะเป็นก็แค่เพียงความรู้มายาเท่านั้น เพราะมันมิใช่ข้อเท็จจริง และเป็นความหลอกลวงเท่านั้น ปรัชญานายะให้ทรรศนะว่า ความรู้ที่เต็มไปด้วยความสงสัย เรียกว่า อปรมา คือ ความรู้ที่หาความสมบูรณ์ไม่ได้ เพราะไม่มีความชัดเจนในองค์ของความรู้นั้น ความรู้ที่มีความสงสัยนี้เป็นความรู้ ซึ่งมีกระบวนการของการทำหน้าที่บกพร่องในตัวเอง เพราะขาดความจริงในการรับรู้ การทำหน้าที่บกพร่องของความรู้นี้ เรียกว่า ความสงสัย ซึ่งความสงสัย นี้เรียกว่า อปรมา (Arpara) เช่นกัน เพราะเป็นความรู้ที่ไม่มีความแน่นอน และเป็นความรู้ที่ไม่อาจถูกต้องได้เลย ปรัชญานายะถือว่าเป็นความรู้ที่ผิด

ความรู้ผิดในที่นี้ หมายถึง ความรู้ที่ไม่มีความสงสัยอยู่เลยก็จริง และอาจแสดงให้เห็นประจักษ์ได้เหมือนกัน แต่ไม่ตรงตามลักษณะของวัตถุที่เห็นนั้น เช่น บางครั้งเราเห็นเชือกเป็นงูใน เวลาค่ำสลัว ๆ และ ไม่มีความสงสัยในสิ่งที่เห็นนั้น การประจักษ์อย่างนี้ ก็ยังเป็นการประจักษ์ที่ผิด เพราะไม่มีความจริงในวัตถุที่เห็นนั้น ในกรณีนี้ได้กล่าวแล้วว่า ความรู้ นั้น ต้องเป็นความจริง และวัตถุที่รู้นั้นก็ต้องเป็นความจริงด้วย ปรัชญานายะนี้ ถือว่า ตรรกวิทยา ก็ยังมิใช่ความรู้ที่สมบูรณ์แท้ เพราะเราไม่สามารถรับรู้ความรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งในสิ่งนั้น ๆ ที่เราสัมผัสได้เลย สาเหตุที่ปรัชญานายะกล่าวว่า ตรรกวิทยาก็ไม่สามารถให้ความจริงกับเราได้ นั้น เพราะว่าการโต้เถียงไมใช่วิธีการที่จะทำให้เราได้รู้ ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวถึงนั้นเป็นความจริง และมีอยู่จริงหรือไม่ เพราะการโต้เถียงกันนั้น ก็มีได้มีใครสัมผัสกับสิ่งที่กำลังกล่าวถึงอยู่นั้นเลย กรณีนี้ปรัชญานายะจึงกล่าวว่าความรู้ที่แท้จริงต้องได้มาจากประสาทสัมผัสกับวัตถุที่กำลังเกิดขึ้นเฉพาะหน้าเท่านั้น จึงแปลว่า ประโยชน์ที่จะเชื่อว่า สิ่งที่เรากำลังถกเถียงด้วยตรรกะนั้นจะมีอยู่จริง หรือจะให้ความจริงกับเราได้ แต่ ปรัชญานายะก็ยอมรับว่า ทฤษฎีตรรกวิทยานั้น เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่จะให้เกิดความรู้ที่มีความชัดเจน ปราศจากความสงสัย เป็นกระบวนการที่มีแบบแผนที่จะให้ความรู้ได้อย่างชัดเจน แต่ไม่ยืนยันว่า ความรู้ที่ได้จากตรรกวิทยานั้นจะให้ข้อเท็จจริงมาน้อยแค่ไหน เพราะบางทีการถกเถียง แม้มีความสมเหตุสมผลรองรับ แต่ปรากฏว่าขาดข้อเท็จจริงอยู่มาก เขาจึงสามารถชนะได้ด้วยเหตุผล แต่ไม่สามารถชนะได้ด้วยข้อเท็จจริง ดังนั้นปรัชญานายะ จึงบอกว่าความรู้ที่เป็นประจักษ์จากประสาทสัมผัสที่ผู้รู้เห็นความปรากฏขึ้นของสิ่งที่ถูกรู้ เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และผู้รู้สามารถประสบได้ด้วยตนเองกับวัตถุที่ถูกรู้นั้นโดยตรงเท่านั้น จึงจะถึงว่าเป็นความรู้แท้จริง

สำหรับเรื่องความรู้ถูกต่างจากความรู้ผิดอย่างไรนั้น สรุปได้ว่า ปรัชญานายะ กล่าวว่า เมื่อความรู้ตรงตามลักษณะของสิ่งนั้นตามความเป็นจริง จึงเรียกว่า ความจริง หรือความรู้ถูก ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ หรือตรงกันข้ามถือว่าเป็นความรู้ผิด หรือความรู้ไม่จริง กล่าวคือ ความรู้ถูกนั้นนอกจากการเห็นที่ตรงตามความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่ถูกเห็นนั้นก็ต้องเป็นจริงตามสิ่งที่เป็นอยู่นั้นอย่างแท้จริงด้วยจึงจะถือว่าถูกต้อง เช่น การเห็นเชือกนั้นก็ต้องเป็นเชือกด้วยมิใช่เป็นงู ปรัชญานายะ เรียกว่า ความรู้ถูก หรือความรู้ที่เป็นความจริง ส่วนความรู้ผิด หมายถึง ความรู้ที่ไม่ตรงตามลักษณะที่สิ่งนั้นเป็น คือ เพราะเห็นไม่ตรง ตามลักษณะที่เป็นความจริงของสิ่งนั้น เช่น เห็นงูแต่เข้าใจว่าเป็นเชือก เป็นต้น มีคำถามว่ามนุษย์จะรู้ได้อย่างไรว่า ความรู้

ครั้งแรกเป็นความรู้ที่ถูกต้อง และความรู้ครั้งที่ 2 เป็นความรู้ที่ผิด กรณีนี้ปรัชญานายยะได้ให้คำตอบว่าความรู้ถูก และความรู้ผิดต้องขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่เราากำลังประสบนั้นด้วย ในทางตรงกันข้ามการทดสอบความรู้ถูก และความรู้ผิดก็คือ การได้ผลตามประสงค์ หรือความล้มเหลวในทางปฏิบัติการของเราที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ ความรู้ถูกนำไปสู่การปฏิบัติการที่สำเร็จประโยชน์ ส่วนความรู้ผิดย่อมนำไปสู่ความล้มเหลว และ ความผิดพลาดในทางปฏิบัติการ

10.2 จุดด้อยของปรัชญานายยะ

ปรัชญานายยะ จึงมีความหมายว่า การนำไป หรือโต้แย้ง คือ นำไปสู่การพิจารณาสอบสวน อย่างละเอียดถี่ถ้วน หรือวิธีการหาความจริงโดยอาศัยหลักตรรกวิทยา เหตุนี้จึงเรียกว่าลัทธิปรัชญานายยะ แน่นนอน ในการโต้แย้งนั้นทุกคนล้วนอยากจะชนะทั้งนั้น ความต้องการเอาชนะมีอยู่ในสิ่งมีชีวิตทุกชนิดตามธรรมชาติอยู่แล้ว ผู้ชนะจะถูกเลือกตามกฎหมายการคัดเลือกตามธรรมชาติ ดังนั้น ไม่เห็นแปลก ถ้าคนซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง จะต้องการเอาชนะ ในสถานะการณ์ต่าง ๆ แต่ไม่ใช่ประเด็น ประเด็นที่ผู้เขียนอยากจะนำเสนอ คือ ถ้ามองกันอย่างง่าย ๆ ว่ามีคนหนึ่งชนะ ก็ต้องมีอีกคนแพ้ แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปจริง ๆ แล้ว การที่จะมีคนหนึ่งชนะ แล้วอีกคนหนึ่งจะต้องแพ้ จะเกิดขึ้นในสถานการณ์บางรูปแบบเท่านั้น และจะมีบางสถานการณ์ ที่ฝ่ายหนึ่งชนะอีกฝ่ายแพ้ หรือชนะทั้งคู่ หรือแพ้ทั้งคู่ ก็เป็นไปได้ โดยผู้ชนะคือผู้ที่ได้ประโยชน์และผู้แพ้คือผู้ที่เสียหาย

11. บทสรุป

เมื่อกล่าวโดยสรุป ปรัชญานายยะบอกให้เราทราบว่าความรู้ที่ถูกต้องนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เรา กำลังประสบอยู่นั้น แต่ตรงกันข้ามกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ และข้อเท็จจริงที่กำลังประสบอยู่ซึ่งก็ไม่ใช่ ประสบการณ์ที่เคยรู้มา ความรู้ลักษณะอย่างนี้ ปรัชญานายยะถือว่าเป็นความรู้ที่ผิด ปรัชญานายยะให้ ทรรศนะว่าความจริงต้องสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยการประจักษ์ ประสบการณ์และการอนุมาน จึงเรียกลัทธิ นี้ว่า ระบบตรรกะสำนึกนิยม (Logical Realism) ปรัชญานายยะเชื่อในความรู้ประจักษ์ เพราะมุ่งสอนให้รู้จัก วิธีการคิดตามหลักแห่งเหตุผลที่ลึกซึ้งและเป็นระบบ

การอาศัยความรู้ที่ประกอบขึ้นจากการใช้เหตุผลโดยอาศัยการประจักษ์ จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 บวกกับประสบการณ์ และการอนุมานจึงเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ของปรัชญานายยะ และยอมรับ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของการอนุมาน เช่น เมื่อตนมีความรู้ว่า มนุษย์ทุกคนต้องตาย นายแดง เป็นมนุษย์ ดังนั้นนายแดงจึงต้องตาย สาเหตุของการที่ผู้นั้นจะรู้ได้ว่า ทำไมนายแดงจึงต้องตาย ก็เพราะผู้นั้น ย่อมหาคำตอบได้จากการที่นายแดงนั้นเป็นมนุษย์ เพราะเขาอยู่ในเบื้องต้นแล้วว่า คนที่เป็นมนุษย์นั้นจะต้อง ตายกันทุกคน ดังนั้นการตายของนายแดงนั้นจึงไม่เกิดความแปลกใจมากนักสำหรับเขา เพราะประสบการณ์ สอนให้เขารู้ก่อนแล้ว ปรัชญานายยะจึงถือว่าเป็นลัทธิที่ยอมรับประสบการณ์ตรงจากประสาทสัมผัสตนเอง

บรรณานุกรม

กีนติ บุญเจือ. (2522). **ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2539). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2539). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ 2**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์.

สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรพิทยา.

สุวรรณ เพชรนิล. (2534). **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2540). **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สามัญลักษณ์ในบริบทตรรกศาสตร์แนวพุทธ The Three Characteristics in Buddhist Logic

วิจิตรา มธูรสาขณ

Wichitra Mathuraphasa

นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนศึกษา

Independent Scholar (Buddhist Studies)

ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน

Natthapong Malison

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University

E-Mail: Wichitra@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 8 มกราคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 26 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาเกี่ยวกับสามัญลักษณ์ สิ่งที่ปิดบังไตรลักษณ์ แนวคิดเกี่ยวกับตรรกศาสตร์ และสามัญลักษณ์ในบริบทตรรกศาสตร์แนวพุทธ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความที่ทุกสิ่งไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการได้ เป็นความจริงสูงสุดที่มีความเป็นตรรกศาสตร์หรือมีความเป็นเหตุเป็นผลเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งไตรลักษณ์ทั้ง 3 นั้น ยังทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามด้วยความเข้าใจได้สามารถบรรลุถึงพระนิพพาน อันเป็นที่ดับความทุกข์ทั้งปวงและเป็นความสุขอย่างที่สุด ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก

คำสำคัญ : ไตรลักษณ์, ตรรกศาสตร์แนวพุทธ, พุทธปรัชญา

Abstract

This academic article investigates the common characteristics, the factors obscuring the Triple Gem, the concepts related to logic, and the common characteristics within the context of Buddhist logic. Hence, it can be summarized that the Tilakkhana, translated as the three characteristics, comprises impermanence, suffering, and non-self. These three characteristics represent the highest truth in Buddhist logic or causality, as everything cannot

be controlled or commanded according to one's desires. Furthermore, adherence to these three characteristics enables practitioners to achieve Nirvana, the ultimate cessation of all suffering and the highest form of happiness, without the need to undergo the cycle of birth and death again.

Keywords: Three Characteristics, Buddhist logic, Buddhist Philosophy

1. บทนำ

สามัญลักษณ์หรือพระไตรลักษณ์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ในการเจริญภาวนา เมื่อผู้ปฏิบัติเจริญสมถกรรมฐานจนจิตสงบแล้ว จะยกพระไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ขึ้นมาพิจารณาให้เห็นถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน ที่จะยึดมั่นถือมั่น เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เพราะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ มันต้องเปลี่ยนแปลง และสลายไปในที่สุด เมื่อเห็นตามสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมนำไปสู่ความเป็นพระอรหันต์บุคคล จนกระทั่งสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีผลทำให้ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

2. หลักคำสอนในสามัญลักษณ์

สามัญลักษณ์เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า พระไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะที่เหมือน ๆ กันของสังขารทั้งปวง หรือลักษณะที่เสมอกันของสังขารทั้งปวง

ความหมายของพระไตรลักษณ์ มีดังนี้

1. อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป
2. ทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผืน หรือขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากอย่างแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหาและก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน
3. อนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง สิ่งทั้งหลายที่ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เกิดดับต่อเนื่องกันไปตลอดเวลาไม่ขาดสาย จึงเป็นภาวะที่ไม่เที่ยง เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัย ก่อให้เกิดความกดดัน ขัดแย้ง แสดงถึงความบกพร่องไม่สมบูรณ์ภายในตัวเอง ย่อมไม่มีตัวตนที่แท้จริง

สังขารทุกชนิดจะต้องตกอยู่ภายใต้ไตรลักษณ์ทั้งหมด คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา สรรพสัตว์ทั้งหลายตกอยู่ภายใต้กฎข้อนี้ ภายใต้กฎสามัญอันเดียวกัน ไม่มีใครพิเศษ คือ ไม่มีใครที่จะเที่ยง ไม่มีใครที่จะมีความสุขอยู่ตลอด และไม่มีใครที่จะเป็นตัวตน ลักษณะอย่างนี้ครอบคลุมสังขารทั้งหมด จึงเรียกว่าสามัญลักษณ์ คือ ลักษณะที่เหมือน ๆ กัน

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า พระองค์จะอุบัติ หรือไม่อุบัติก็ตาม สภาวะทั้งสามนี้ก็มีอยู่แล้ว ศาสดาบางท่านจะบอกว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้น หรือบัญญัติขึ้นมา เช่น โลกนี้พระเจ้าสร้างขึ้นมา แต่พระ

พุทธองค์ทรงตรัสว่า พระองค์จะตรัสรู้หรือไม่ตรัสรู้ จะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม สิ่งทั้งหลาย คือ สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ก็มีอยู่แล้ว

พระพุทธองค์ทรงตรัสในอัมมนิยามสูตร เป็นสูตรที่แสดงถึงสถานะที่แน่นอนของสิ่งทั้งหลาย อนึ่ง ในงานศพเมื่อพระจะสวดมนต์มักจะต้องสวด อัมมนิยามสูตร อัมมนิยามนี้หมายถึงธรรมะที่เที่ยงแท้ หรือกฎธรรมชาติ เรียกได้ 3 อย่าง คือ ธรรมจลิต คือ สถานะที่คงอยู่ของธรรมทั้งหลายเป็นแบบนี้ อัมมธาตุคือความตั้งอยู่ของธรรมเป็นแบบนี้เอง อัมมนิยามคือกฎของธรรมเป็นแบบนี้เอง

พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ตถาคตเจ้าทั้งหลายจะอุบัติ หรือไม่อุบัติก็ตาม สัพเพ สงขารา อนิจจา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง แล้วตรัสต่อไปว่า พระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะอุบัติ หรือไม่อุบัติก็ตาม สัพเพ สงขารา ทุกขา สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์และตรัสต่อไปว่า พระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะอุบัติ หรือไม่อุบัติก็ตาม สัพเพ ธมมา อนตตา ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา”

สิ่งที่น่าสังเกต คือ ตอนสุดท้ายพระองค์จะตรัสว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา แต่ไม่ได้ตรัสว่า สังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ธรรมกับสังขารจึงไม่เหมือนกันทั้งหมด

สังขาร คือ สิ่งที่ถูกปัจจัย คือ จิต กรรม อุตฺ และอาหาร ประปรุง คือ ถูกเครื่องปรุงเหล่านี้ปรุงแต่งจึงก่อตัวขึ้นมาได้ เช่น ทุกคนนี้มีเหตุปัจจัยเกื้อหนุนขึ้นมามีเป็นมนุษย์ขึ้นมา จึงเรียกว่าสังขาร คำจำกัดความของสังขาร คือ “สิ่งใดเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไป สิ่งนั้นเรียกว่า สังขาร” ส่วนคำว่า ธรรมทั้งปวงนั้น หมายถึง ธรรมทั้งที่เป็นสังขาร และวิสังขาร หรือทั้งสังขตธรรม ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง คือ สังขารทุกชนิด รวมทั้งอสังขตธรรมคือธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งคือวิสังขาร ได้แก่ พระนิพพาน

3. สิ่งที่ปิดบังหลักคำสอนเรื่องไตรลักษณ์

การที่เห็นพระไตรลักษณ์ไม่ชัดเจน เพราะมีสิ่งที่ปิดบังพระไตรลักษณ์อยู่ คือ สันตติ ความสืบเนื่องกัน บังอนิจจัง อริยาบถ การเปลี่ยนอริยาบถ บังทุกขัง ฆานสัญญา ความเป็นแห่ง หรือความเป็นก่อน บังอนัตตา

ความสืบเนื่องกันบังอนิจจัง เนื่องจากมีสันตติ ติดต่อกัน ที่จริงมันขาดเป็นช่วง ๆ เช่น จากวัยเด็กมาเป็นผู้ใหญ่จนถึงปัจจุบัน แท้ที่จริง วัยเด็กนั้นหายไปหมดแล้วที่เรามองเห็นว่าเหมือนคนคนเดียวกัน เพราะมีการสืบเนื่องติดต่อกันอยู่ เช่น เซลล์ต่าง ๆ เป็นต้น เราจึงเห็นว่ามันเที่ยง แต่ถ้ามันขาดสาย เราจะเห็นถึงความไม่เที่ยงทันที

ทุกขังถูกอริยาบถบังไว้คือการที่เราอยู่ในอริยาบถเดียนาน ๆ จะทำให้เกิดทุกข์ได้ เช่น นั่ง เดิน ยืน และนอน ดังนั้น การเปลี่ยนอริยาบถจึงทำให้ทุกข์หายไป

ความเป็นก่อนบังอนัตตา อนัตตา คือ ความไม่มีตัวไม่มีตนหรือความว่างเปล่า การให้เห็นอนัตตา เราต้องแยกร่างกายออกเป็น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ หรือแยกอาการ 32 ของร่างกายออก ก็จะเห็นว่ามันเหลือแต่พลังงาน ไม่มีตัวตนอย่างที่เข้าใจ

4. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับตรรกศาสตร์

ตรรก คือ การพูดถึงเรื่องเหตุผล เป็นเรื่องจริง ตรรกวิทยา คือ กระบวนการของเหตุผล

ตรรกวิทยาทั่วไป คือ เป็นศาสตร์หาเหตุผล โดยการอนุมานจากสิ่งที่รู้

จุดหมายสูงสุดของตรรกศาสตร์ คือ การแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความแท้จริง ซึ่งเคลื่อนไหวอยู่เสมอ

ตรรกศาสตร์แนวพุทธศาสนา คือ เกี่ยวกับความเข้าใจของมนุษย์ เพื่ออธิบายหลักธรรมของพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีแห่งตรรกศาสตร์ หรือนำเอาตรรกศาสตร์มาช่วยในการอธิบายหลักธรรม เช่น พระไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 เป็นต้น ถือว่าเป็นตรรกศาสตร์

พุทธศาสนามีลักษณะเป็นคำสอนที่เป็นปฏิกฐานนิยม (Positivism) ลัทธิที่ว่าความมีเท่าที่ทดสอบพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ หรือด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ถือกันว่า โอกุสต์ กอมส์ (Auguste Comte) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้ใช้ลัทธินี้ ท่านมีชีวิตอยู่ระหว่าง ค.ศ. 1798-1857

5. สามัญลักษณะในบริบทตรรกศาสตร์แนวพุทธ

ตรรกศาสตร์ เกิดในประเทศอินเดีย ในสมัยท่านทินนาคะ และธรรมกิริติ (มหายาน) เป็นการรับรู้ทางประสาทสัมผัส บางทีเรียกว่า ญาณตรรกศาสตร์ หรือตรรกศาสตร์ตามแนวญาณวิทยา เพราะเริ่มต้นด้วยกฎที่เกี่ยวกับความมีอยู่ของโลกภายนอก เป็นการสอบสวน พิจารณาความรู้สึกที่ถูกต้อง หรือหลักการที่ว่าด้วยความจริง และความผิดพลาด

พระพุทธเจ้าทรงใช้ตรรกศาสตร์ในบางโอกาสและที่จำเป็น ดังนี้ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังโดยฉับพลันรวดเร็ว เหมาะแก่เรื่องราวที่เกี่ยวกับบุคคล เป็นการตอบโต้ผู้ที่ก้าวร้าว เหตุและผล ผลบางอย่างไม่ได้มาจากเหตุ บางครั้งก็เป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ใช่เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริงสูงสุด

ในกรณีของสัตว์บุคคล สัตว์บุคคลนั้นประกอบด้วยขันธ 5 ย่อมแสดงให้เห็นว่าขันธทุกขันธไม่เที่ยงเมื่อไม่เที่ยงก็เป็นทุกข์ เป็นสภาพที่บีบคั้นแก่ผู้เข้าไปยึด เมื่อเป็นทุกข์ก็ไม่ใช่ว่าตน ที่ว่าไม่ใช่ตัวตนก็เพราะแต่ละอย่าง ๆ ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนของมันเอง อีกประการหนึ่ง เพราะไม่อยู่ในอำนาจ ไม่เป็นของสัตว์บุคคลนั้นอย่างแท้จริง ถ้าสัตว์บุคคลนั้นเป็นเจ้าของขันธ 5 แท้จริง ก็ย่อมต้องบังคับบัญชาตัวเองให้เป็นไปตามความต้องการได้ และไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่ต้องการได้ เช่น ไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บป่วย ไม่ให้ตาย เป็นต้น

พุทธพจน์แสดงไตรลักษณ์ในกรณีของขันธ 5 มีตัวอย่าง ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย รูป...เวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ เป็นอนัตตา หากรูป... เวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ จักเป็นอัตตา (ตัวตน) แล้วไซ้ มันก็จะเป็นไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะได้ตามปรารถนาในรูป ฯลฯ ในวิญญาณว่า “ขอรูป...ขอเวทนา...ขอสัญญา...ขอสังขาร...ขอวิญญาณของเราจงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย” แต่เพราะเหตุที่รูป ฯลฯ วิญญาณ เป็นอนัตตา ฉะนั้น รูป ฯลฯ วิญญาณ จึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และใคร ๆ ไม่อาจได้ตามความปรารถนา ในรูป ฯลฯ วิญญาณ ว่า “ขอรูป...ขอเวทนา...ขอสัญญา...ขอสังขาร...ขอวิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย” “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายมีความเห็นเป็นไฉน?” “รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?” (ตรัสถามทีละอย่าง จนถึง วิญญาณ) “ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า” “ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข?” “เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า” “ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ควรหรือที่จะเฝ้าเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา?” “ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า” “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล รูป...เวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ทั้งภายในและภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งที่ไกลและที่ใกล้ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันถูกต้อง ตามที่มันเป็นว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” (ส.ข. 17/127 –129/82-84)

ผู้เจริญวิปัสสนา จะต้องเห็นและเข้าใจพระไตรลักษณ์ แล้วนำมาพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง พุทธศาสนาสอนถึงขั้นวิปัสสนาได้ก็เพราะมีพระไตรลักษณ์ ศาสนาในโลกที่สอนกันอยู่ ไม่มีศาสนาใดที่สอนถึงอนัตตา อย่างสูงก็เพียงสอนอนิจจังและทุกขัง ไม่อาจถึงอนัตตาได้ เมื่อไม่อาจถึงอนัตตา ก็ยังยึดมั่นในตัวตนอยู่ จึงไม่สามารถบรรลุอริยมรรคได้ พระอริยบุคคลจึงไม่มีอยู่ในศาสนาเหล่านั้น เพราะขาดปัญญา ขาดอริยมรรค

เหตุที่พระไตรลักษณ์ได้รับยกย่องให้เป็นพระ ทั้ง ๆ ที่ธรรมะอย่างอื่น ๆ เช่น อริยสัจ 4 หรือ มรรค 8 จะไม่มีคำนำหน้าว่า พระอริยสัจ 4 หรือ พระมรรค 8 เพราะถือว่าเป็นธรรมชั้นสูงมาก เหมือนพระนิพพาน สิ่งไหนที่สูงเราจะเรียกว่าพระ อนึ่ง ไตรลักษณ์นี้หากจะเรียกโดยไม่มีพระนำหน้าว่า “ไตรลักษณ์” ก็ได้ ไตรแปลว่า 3 ลักษณะก็คือลักษณะหรือหน้าตา จึงแปลว่า ลักษณะ 3 ประการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญลักษณ์ นั่นเอง

6. บทสรุป

พระไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะ 3 ประการหรือเรียกว่า สามัญลักษณ์ หมายถึง ภาวะที่เกิดขึ้น ภาวะที่มีที่เป็นแก่สังขาร คือ สรรพสัตว์ทั้งปวงอย่างเสมอภาคกัน ไม่มียกเว้น ไม่ว่าสังขารนั้นจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ได้แก่ อนิจจลักษณะ ความไม่เที่ยง ทุกสิ่งในโลกย่อม มีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขลักษณะ ความเป็นทุกข์คือมีความบีบคั้นด้วยอำนาจของธรรมชาติ ทำให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และอนัตตา ความที่ทุกสิ่งไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการได้ เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยังยืนอยู่ได้ตลอดไป ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามความปรารถนาได้ เป็นต้น

จุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติวิปัสสนาก็เพื่อบรรลุพระนิพพาน อันเป็นที่ดับความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งปวงและเป็นความสุขอย่างที่สุด (บรมสุข) ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ในระหว่างที่ยังไม่บรรลุพระนิพพานชั้นอรหัตต์นั้น ย่อมมีความทุกข์ลดน้อยลง มีความสุขเพิ่มขึ้นตามขั้นของการปฏิบัติ รวมทั้งมีภพชาติดีขึ้นประณีตขึ้นอีกด้วย

เป็นแนวทางในการปฏิบัติวิปัสสนา ผู้เจริญวิปัสสนาจะต้องเห็น และเข้าใจในพระไตรลักษณ์ตลอดสาย ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน การปฏิบัติวิปัสสนา สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตบริสุทธิ์เป็นขั้น ๆ เรียกว่า “บรรลุมรรคผล” ความบริสุทธิ์ของจิตมี 4 ขั้น ดังนี้ 1. โสดาปัตติมรรค ละสังโยชน์ได้ 3 ข้อ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส 2. สกทาคามิมรรค ทำให้ราคะ โทสะ โมหะ เบาบางลง 3. อนาคามิมรรค ละสังโยชน์ได้ 5 ข้อ (เพิ่มกามราคะและภวัฏฐะ) 4. อรหัตตมรรค ละสังโยชน์เพิ่มอีก 5 ข้อ ได้แก่ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะและอวิชชา เป็นขั้นที่จิตบริสุทธิ์สิ้นเชิงปราศจากกิเลสคือโลก โกรธ

หลงทั้งปวง เรียกว่าพระอริยบุคคลคือบุคคลผู้ประเสริฐ เพราะเป็นผู้มีจิตใจพัฒนาแล้ว เป็นผู้มีจิตบริสุทธิ์เหนือ
ปุถุชนคนสามัญ

บรรณานุกรม

จิตวณโณ ภิกขุ. **วิปัสสนาภาวนา**. (2549). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระมหาสมณวินทร์ ปุริสสุตฺโตโม (ดร.). (ม.ป.ป.). **เอกสารการบรรยายวิชาตรรกศาสตร์แนวพุทธ**. ม.ป.ท.

แนวคิดเรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธ The Concept of Death in Buddhist logic

ปราณี เสถียรระบุตร

Pranee Sathianbut

นักวิชาการอิสระ ด้านพุทธศาสนศึกษา

Independent Scholar (Buddhist Studies)

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี

Phramaha Khwanchai Kittimethi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalai University

E-Mail: Pranee@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 7 มกราคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 26 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 26 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเบื้องต้นเกี่ยวกับความตายในทัศนะพระพุทธศาสนา แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับตรรกศาสตร์ และวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ตรรกศาสตร์นี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหรือธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ โดยเป็นพื้นฐานที่ยืนพื้นอยู่กับความเป็นไปต่าง ๆ ของมนุษย์ กล่าวคือตั้งแต่เกิดจนตายในชีวิตมนุษย์ สามารถที่จะนำเรื่องแนวคิดทางตรรกศาสตร์มาเป็นหลักการได้ กล่าวเฉพาะเรื่องความตายในมุมมองของตรรกศาสตร์แนวพุทธนี้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นได้แน่นอน ดังจะเห็นได้จากที่พระพุทธเจ้าทรงวางเป้าหมายสูงสุดให้กับทุกคน โดยให้พยายามลดความชั่วและประกอบความดี พร้อมให้ตั้งนิพพานไว้เป็นเป้าหมายสูงสุด โดยให้ปฏิบัติตามมรรคมรรค 8 จนสามารถพิจารณาเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยกรอบแห่งเหตุผลหรือตรรกศาสตร์นั่นเอง

คำสำคัญ : แนวคิด, ความตาย, ตรรกศาสตร์แนวพุทธ

Abstract

The objective of this academic article is to study the basic concepts of death from the perspective of Buddhist philosophy, general ideas about logic, and analyze the concept of death in Buddhist logic.

Therefore, it can be concluded that this logic study pertains to the investigation of fundamental aspects of human existence and nature, encompassing various aspects of human life from birth to death. It demonstrates how the principles of logic can be applied to understand the concept of death, particularly from the perspective of Buddhist logic. This clearer understanding is evident as the ultimate goal set by the Buddha for everyone is to strive to reduce wrongdoing and cultivate goodness, aiming for the highest goal of Nirvana. This involves practicing the Noble Eightfold Path to develop the ability to discern various phenomena through the framework of reason or logic.

Keywords: The Concept, Death, Buddhist logic

1. บทเบื้องต้นเกี่ยวกับความตายในทัศนะพระพุทธศาสนา

เรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธ เป็นปัญหาที่น่าคิด และน่าสนใจมากเรื่องหนึ่งที่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาค้นคิดกันมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันตายแล้วเกิดอีกหรือเปล่า คนเราตายแล้วจะมีการเกิดอีก

การศึกษาค้นคว้าตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าตรัสยืนยันว่าสิ่งเหล่านี้มีจริง คนเราตายแล้วต้องเป็นไปตามกรรมของตนแต่ที่ว่าจิตเป็นตัวนำไปเกิด พระพุทธศาสนาเชื่อถือในสังสารวัฏการเวียนว่ายตายเกิดนั้นถือว่าคนเราทุกคนล้วนเกิดมาแล้วทั้งสิ้นนับชาติไม่ถ้วน และเกิดในภพภูมิที่ดีบ้างไม่ดีบ้างตามกฎแห่งกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งดี และชั่ว จิตที่ได้รับการอบรมแล้ว ถ้ายังไม่สิ้นกิเลสก็ย่อมนำไปเกิดในภพภูมิที่ประณีตมีความสุข และสูงขึ้นแต่ถ้าจิตไม่ได้รับการฝึกอบรมปล่อยไว้ตามสภาพที่มันเป็นไปปล่อยให้สกปรกเศร้าหมองเพราะถูกกิเลสจับนอกจากจะก่อความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และสังคมในชาตินี้แล้ว ก็ยังจะให้ภพชาติต่ำทรามลง คือต้องประสบความทุกข์ความเดือดร้อนมากในชาติต่อ ๆ ไปอีกด้วย

คนเราตายแล้วนั้นตายเฉพาะร่างกายเท่านั้นจิตหาได้ตายไปไม่เหมือนกับร่างกายนั้นไม่ แต่ไปเกิดในภพใหม่ชาติใหม่ ตามแรงเหวี่ยงของกรรมจิตเป็นตัวสั่งสมบุญ และบาป กรรม และกิเลสเอาไว้ เพราะจิตมีหน้าที่รับอารมณ์ทุกชนิด ทั้งที่เป็นบุญทั้งที่เป็นบาป ทั้งที่ไม่ใช่บุญไม่ใช่บาปแล้วเก็บไว้ในภวังค์ ที่เรียกว่าภวังคจิต เก็บไว้ได้หมดทั้งสิ้นอย่างละเอียด และสามารถนำติดตัวข้ามภพข้ามชาติไปได้ด้วย คนฉลาดจึงเห็นคุณค่าของการอบรมจิตของตน

อันธรรมชาติของจิตนั้น ก่อนที่มันจะดับไปได้ถ่ายทอดทิ้งเชื้อ คือ บุญ บาป กรรม และกิเลสไว้ ให้ดวงจิตดวงต่อไปเก็บไว้ตามพลังแห่งกรรม คือบุญ และบาปที่ได้ทำการสั่งสมไว้ บุญบาปมิได้สูญหายไปพร้อมกับความตายของร่างกาย หรือหายไปพร้อมกับความดับของจิต

พระพุทธศาสนา ยืนยันว่าคนเราตายแล้วกลับมาเกิดจริง การเวียนว่ายตายเกิดมีอยู่จริง ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจำนวนมาก เช่น ในคัมภีร์ชาดก, เปตวัตถุ, วิมานวัตถุ และสูตรต่าง ๆ คนเราตายแล้วเกิดก็มี ไม่เกิดก็มี ผู้ที่ตายแล้วไม่เกิดอีกนั้นคือพระอรหันต์ พระอรหันต์หมดกิเลสแล้ว จึงไม่เกิดอีก แต่สำหรับเราทั้งหลาย เมื่อตายแล้วต้องเกิด การเวียนว่ายตายเกิดเป็นกฎธรรมชาติเหมือนดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก แล้วตกทางทิศตะวันตก ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ จะเห็นหรือไม่เห็นมันก็เป็นอยู่อย่างนี้ตลอดมา

องค์ประกอบความคิด ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายเป็นกฎธรรมชาติไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ พันความตายไปไม่ได้เลย นี่คือกฎธรรมชาติ ทุกชีวิตที่เกิดมา และเมื่อมนุษย์ หรือสัตว์โลกทั้งหลายใกล้ตายหรือจวนเจียนจะสิ้นใจนั้น กรรมดี หรือกรรมชั่วที่เขาได้เคยทำไว้จะเป็นปรากฏการณ์ทางจิตออกมาให้ทราบ และบางครั้งก็แสดงออกมาให้ปรากฏทางกาย หรือทางวาจา อาการที่ปรากฏเมื่อจวนเจียนจะตายเช่นนี้เรียกว่า มรณสนา การ และวิถีจิตที่ออกมารับอารมณ์ทางทวารทั้งหก ทวารใด ทวารหนึ่งของผู้ที่จวนเจียนจะตายนี้ ในคัมภีร์อภิธรรมท่านเรียกว่า มรณสนาวิถี ซึ่งเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสิ่งที่แน่นอนที่สุด และเมื่อตายแล้วสิ่งที่จะติดตัวไปได้ คือ บุญ และบาป ที่ตนเองสร้างไว้ตอนมีชีวิตอยู่เท่านั้น

วิเคราะห์ ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อตายแล้วผลของกรรมจะปรากฏดังนี้

- ผู้มีความโลภ โกรธ หลง จะเกิดเป็นเปรต และสัตว์เดรัจฉาน
- ผู้มีศีล 5 จะเกิดเป็นมนุษย์
- ผู้มีหิริโอตตปปะจะเกิดเป็นเทวดา
- ผู้มีฌานจะเกิดเป็นพรหม
- ผู้ไม่มีกิเลส จะเป็นพระอรหันต์ (เข้าพระนิพพาน)

พึงนึกเสมอว่าความตาย กำลังใกล้เข้ามาหาเรา ทุกวินาที ซึ่งตรงกับหลักความจริงของพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่าทุกคนย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายไปได้ ความตายนั้นนับวันก็ใกล้เข้ามาหาเราทุกนาที ความตาย ถึงตัวเราวันไหนเราจะไม่รู้

วัตถุใด ๆ ก็ตามเมื่อเริ่มเกิดขึ้นก็เริ่มย่างเข้าสู่จุดหมาย ฉะนั้นเกิดมาชาติหนึ่งแล้วจึงควรมุ่งสร้างแต่ความดี เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้ชนรุ่นหลังปฏิบัติเจริญรอยตาม ซึ่งจะเป็นกุศลคำจุนตนเอง ให้พบแต่ความสุข ทั้งในภพนี้ และภพหน้า

แต่ถ้าท่านยึดโลกียสมบัติ ท่านก็จะได้เพียง แต่ชาตินี้เท่านั้น และเมื่อท่านตายทรัพย์สมบัติศฤงคารที่ท่านเฝ้าสมบัติไว้ก็เอาไปไม่ได้ หมั่นสร้างบุญบารมีไว้ แล้วฟ้าดินจะช่วยเอง

1. ทางบุญ ขึ้นสวรรค์ (ผลกรรมดีที่เคยทำไว้)
2. ทางบาป ลงนรก (ผลกรรมชั่วที่ทำไว้)

ดังนั้นเราจึงหมั่นสร้างกุศลผลบุญต่าง ๆ เพื่อเป็นสมบัติให้เราติดตัวนำไปใช้บนสวรรค์ อย่ามัวแต่สร้างบาป สร้างความทุกข์ ให้กับผู้อื่น และอย่าเบียดเบียนตัวเอง

เกิดมาตัวเปล่า ตายไปก็ตัวเปล่า มีบุญกับบาปที่ติดตัวไปได้เท่านั้นจิตใต้รู้ทันและบริสุทธิ์ จิตนั้นหลุดพ้น จิตใดไม่ยึด จิตนั้นไม่ทุกข์ จิตใดยึดจิตนั้นทุกข์

พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ทำชั่วทั้งปวง เพียรทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส พร้อมทั้งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้พึ่งตนเองไม่ให้หวังพึ่งผู้อื่น ไม่ให้หวังพึ่งพระเจ้า ไม่ให้หวังคอยโชคชะตา หรือสิ่งภายนอกอื่นใด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า อตฺตา หิ อตฺต โน นาถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

สรุปว่า คนตายแล้ว ถ้ายังมีกิเลสอยู่ก็ต้องเกิดอีกตามกรรมที่เขาทำไว้และสามารถทำให้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ได้ทั้ง 31 ภพภูมิ หากเกิดเป็นคนตามเดิมอย่างเดียวนั้นไม่ตายแล้วเกิดใหม่นี้เป็นกฎธรรมชาติ แม้คนเราเมื่อตายแล้วจะไม่อยากเกิด ก็ต้องเกิดอยู่นั่นเอง ถ้ายังมีกิเลสอยู่ เหมือนอย่างคนไม่อยากจะตาย แต่ก็ต้องตายในที่สุด เพราะความตายเป็นกฎธรรมชาติคนเราเชื่อว่าตายแล้วเกิดจริง บาป – บุญ มีจริง นรก – สวรรค์ มีอยู่จริง คนทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วจริง เมื่อนรกสวรรค์มีจริง คนที่ทำชั่วตายไปก็ตกนรก ไม่มีโอกาสขึ้นสวรรค์ได้ในชาตินี้ก็ขาดทุน ขาดหนี้ขาดทุน เพราะทำแต่ความชั่วไม่ยอมทำดี ย่อมมีความทุกข์ ความเดือดร้อน ยิ่งเราเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราก็ควรฝึกอบรมจิตโดยการใช้อุปนิสัยใคร่ครวญ ได้ประสบพบเห็นด้วยตนเองแล้ว ในที่สุดสิ่งเหล่านั้นจะปรากฏแก่เราชัดขึ้น เพราะพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ดีแล้วย่อมพิสูจน์ด้วยเหตุผลและด้วยการปฏิบัติธรรม

2. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับตรรกศาสตร์

ตรรกศาสตร์ตามแนวพุทธเป็นวิชาที่มีการศึกษากันมาตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาลและก็มีการศึกษาสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นวิชาที่คงคุณค่า ทันยุค ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะวิชาตรรกศาสตร์เป็นวิชาที่สอนให้คนรู้จักใช้เหตุผล เพื่อให้สมกับที่มนุษย์เป็นสัตว์ ที่รู้จักใช้เหตุผล

สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล แม้ว่าเหตุผลจะมีใช้ความจริงเสมอไป แต่เมื่อมนุษย์เรารู้จักใช้เหตุผลแล้วจะได้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง ไม่ใช่มีทิฐิ มานะ ถือว่าความคิดความเห็นของตนเท่านั้นที่ถูก ถ้าความคิดความเห็นของผู้อื่นมีเหตุผลดีกว่าก็พร้อมที่จะเปลี่ยนความคิดความเห็นของตนได้

ในสมัยโบราณ ปรากฏว่ามีเจ้าลัทธิบางคนได้เปลี่ยนไปนับถือลัทธิใหม่ เพราะเหตุผลของลัทธิใหม่นั้นดีกว่า มีเหตุผลมากกว่าลัทธิที่ตนเคยเชื่อถือมาก่อน

ความรู้ทางตรรกศาสตร์สอนให้คนเรารู้จักใช้เหตุผล เพราะความเป็นผู้รู้จักใช้เหตุผลนั้นเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์อื่น ๆ ถ้ามนุษย์ไม่รู้จักใช้เหตุผล ใช้แต่อารมณ์เข้าตัดสินกับประหัตประหารกัน มนุษย์เราจะไม่แตกต่างไปจากสัตว์เดรัจฉานเลย

คนที่มีเหตุผลนั้นย่อมเป็นคนใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ ยิ่งบุคคลที่จัดว่าเป็น “ปัญญาชน” ด้วยแล้ว ควรจะเป็นผู้มีเหตุผลให้มาก การปกครองคนที่มีเหตุผลนั้นปกครองไม่ยาก ถ้าผู้ปกครองจะปกครองด้วยเหตุผล

ตรรกศาสตร์ที่ในอินเดียก็ได้มีการศึกษากันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล และในยุโรป สมัยอริสโตเติล ตรรกศาสตร์คือการศึกษา ถึงวิธีการและหลักการ ที่จะใช้ในการแยกแยะ การเจรจา ออกมาให้ได้ว่า การเจรจาชนใดไหนเป็นการเจรจาที่ต้อง และชนใดไหนเป็นการเจรจาที่ไม่ถูกต้อง การให้คำจำกัดความเราพึงจะพิจารณาถึงเรื่องคำพูดและแนวความคิดเห็นต่าง ๆ ตำแหน่งหน้าที่ คำพูดและแนวความคิดเห็นต่าง ๆ แสดง

บทบาทอยู่ในตรรกศาสตร์ตลอดจนกระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างคำพูดกับแนวความคิดเห็นอันเป็นการเริ่มต้นตามปกติของตรรกศาสตร์ การใช้สมอง และการใช้สติปัญญา

ตรรกศาสตร์มีจุดมุ่งหมายในอันที่จะจัดแนวความคิดเห็นของเราให้เป็นระเบียบ เพื่อให้การเปล่งคำพูดออกมานั้นเป็นไปอย่างมีระเบียบ นอกจากนั้น ก็ได้พิจารณาแนวความคิดและเห็นสิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น แจ่มแจ้งขึ้น

สำหรับสิ่งที่กำหนดให้นั้นควรจะมีการนิยามความหมาย มนุษย์ก็คือสัตว์ที่มีเหตุผล รู้จักใช้เหตุผล เราอาจให้คำจำกัดความของมนุษย์ โดยยึดคุณสมบัติที่เป็นของสภาวะหรือธรรมชาติอย่างหนึ่งเท่านั้นให้มันคงโดยอาศัยสภาวะลักษณะเท่าที่ใช้น้อยในศาสตร์ต่าง ๆ นั้น ตรรกศาสตร์เป็นศิลปะแห่งการนิยามความหมายและให้เหตุผล เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป กำหนดให้มีเหตุผลในการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ

3. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธ

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความตายในตรรกศาสตร์แนวพุทธนี้ ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นตั้งแต่เบื้องต้นที่พุทธศาสนาต้องการผู้เชื่อและปฏิบัติตามมีแนวทางในการดำเนินชีวิตไปตามหลักการดังนี้

มรรค คือ แนวทางปฏิบัติที่จะทำให้ไปสู่ความดับทุกข์อย่างแท้จริง แต่รวม ๆ แล้ว ก็มีเพียงเหตุ ซึ่งได้แก่ สมุทัยและมรรค รวมทั้งมีทุกข์และนิโรธเป็นผล แม้แต่คำสอนเรื่องอื่น ๆ ก็ลงในเหตุและผลเท่านั้น

จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือปฏิบัติตนให้ถึงพระนิพพาน โดยให้ปฏิบัติธรรมะทางสายกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือมรรคมงคล 8 ได้แก่

1. สัมมาทิฐิ ทำความเห็นให้ถูกต้อง
2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริให้ถูกต้อง
3. สัมมาวาจา เจรจางดงาม
4. สัมมากัมมันตะ ทำงานสุจริต
5. สัมมาอาชีวะ ทำอาชีพสุจริต
6. สัมมาวายามะ มีความเพียรถูกต้อง
7. สัมมาสติ มีความระลึกถูกต้อง
8. สัมมาสมาธิ มีความตั้งใจไว้ถูกต้อง

การปฏิบัติตามอริยมรรคมงคล 8 คือ การปฏิบัติตามหลักธรรม ย่อแล้วก็คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นั่นเอง พระพุทธศาสนาก็เป็นประเพณีธรรมชาตินิยม มองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง สิ่งทั้งหลายมันไม่เที่ยงเกิดขึ้นแล้วก็ตั้งอยู่และก็ดับไปตามธรรมชาติ

ตรรกศาสตร์ได้เริ่มตั้งคำถามว่า “มนุษย์คิดอย่างไร” หลังจากทราบว่ามนุษย์ปกติคิดอย่างไรแล้ว จึงได้วางระเบียบให้กับความคิด คำถามที่ว่า “มนุษย์คิดอย่างไร” กล่าวคือคิดให้ถูกต้องตามระเบียบวิธีของตรรกศาสตร์ ญาณวิทยาเชื่อว่า ความรู้ที่ได้มาด้วยวิธีการของตรรกศาสตร์จะเป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งจะทำให้ทราบความจริงได้ในที่สุด

ในการตั้งคำถามว่า มนุษย์คิดอย่างไร ตรรกศาสตร์ได้พบคำตอบว่า เพื่อให้ความคิดน่าเชื่อถือมนุษย์มักจะอ้างหลักฐานอะไรบางอย่างมาสนับสนุนความคิดของตนอยู่เสมอ ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ นิรนัย คิดจากข้อ

แนใจ และอุปนัย คิดจากประสบการณ์ ตรรกศาสตร์ไม่ได้เลือกหลักฐานที่นำมาคิด ข้อแนใจ และประสบการณ์ อาจเป็นกุศโลธรรม หรืออกุศโลธรรมก็ได้ ตามแรงขับของกระแสโลภะ โทสะ โมหะ

ตรรกศาสตร์ (LOGIC) เป็นศาสตร์ว่าด้วยกฎแห่งความคิด ให้รู้จักคิด คิดถึงจำนวนเลขตั้งแต่ 1 จนถึง 10 โดยไม่ต้องใช้เหตุผลอะไรก็ได้ที่กระบวนการทางจิตใจและความคิดที่มากมายหลายชนิดที่ต่างกับการใช้เหตุผล เราอาจจดจำบางสิ่งบางอย่างได้ อาจนึกฝันถึงอะไรก็ได้ หรืออาจโศกเศร้าเสียใจถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ โดยไม่ต้องใช้เหตุผลอะไรเลยหรือเราอาจจะฝันกลางวันหรือสร้างวิมานในอากาศ ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้เหตุผล ประกอบตรรกศาสตร์ว่าเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความนึกคิด หรือตรรกศาสตร์ก็คือศาสตร์ที่ว่าด้วยการให้เหตุผล การให้เหตุผลเป็นการคิดชนิดที่ก่อให้เกิดเฉพาะความถูกต้องแห่งกระบวนการที่สำเร็จเรียบร้อยแล้วเท่านั้น

ตรรกศาสตร์ (LOGIC) ในความหมายอย่างกว้างที่สุดนั้นเกิดจากกฎต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นฐานของการคิด เพื่อที่จะให้การคิดนั้นเกิดประสิทธิผล ตรรกศาสตร์เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เราทราบสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และในทิศทางที่มีระเบียบกว่า ถ้าไม่มีตรรกศาสตร์มาช่วยแล้วสิ่งนั้นอาจไม่มีใครรู้จัก และกลายเป็นสิ่งที่คลุมเครือแนชัดไปก็ได้ ตรรกศาสตร์เป็นศิลปะเหนือศิลปะทั้งหลาย เพราะมันบัญชาการเราในการให้เหตุผล ซึ่งจากการใช้เหตุผลนี้ทำให้ศิลปะทั้งหลายทั้งปวง ย่อมดำเนินไปได้

ดังนั้น ส่วนต่าง ๆ ของตรรกศาสตร์ จึงต้องตรงกับการให้เหตุผลต่าง ๆ การแสดงออกทั้งทางกาย และทางวาจาของมนุษย์ล้วนได้รับแรงผลักดันจากการมีความคิดว่า ทุกกิจกรรมมีเหตุและมีผลต่างกัน ดังนั้น การมองถึงผลทุกอย่างว่าเป็นเพียงการเกิดขึ้นในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตต่างมีเหตุเป็นแดนเกิดด้วยกันทั้งสิ้น ความข้อนี้จะเห็นจากคำสอนเรื่องอริยสัจคือความจริงอันประเสริฐ 4 อย่าง ได้แก่

1. ทุกข์คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ
2. สมุทัยคือสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์
3. นิโรธคือทำให้ความทุกข์สิ้นไป
4. มรรคคือวิธีการดับทุกข์

และเป็นประโยชน์ในการใช้วาทศิลป์ ในการเทศนาบรรยาย และได้ว่าเป็นอย่างดี ตรรกศาสตร์สอนให้คนรู้จักใช้เหตุผล เพื่อให้สมกับที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สอนให้คนรู้จักใช้เหตุผล ให้สมกับคำว่า “มนุษย์” สัตว์ที่รู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล แม้ว่าเหตุผลจะมีใช้ความจริงเสมอไป แต่เมื่อมนุษย์เรารู้จักใช้เหตุผลต้องเป็นคุณสมบัติพิเศษ ที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์อื่น ๆ และประเทศไทยเพิ่งมาสนใจเมื่อประมาณ 50 ปี มานี้เอง คนเราที่มีเหตุผลจะเป็นตัวของตัวเอง ไม่ดี ไม่ดันทุรัง ไม่เชื่ออะไอย่างมง่าย จึงนับว่าเหมาะสมกับยุคที่เรา กำลังเรียกร้องหาประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง ประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีการศึกษาดีมีเหตุผล และรู้จักหน้าที่ของตนเท่านั้น อีกทั้งยังรู้จักคิด รู้จักตรองอย่างมีระบบ ไม่ใช่คิดเพื่อฝันอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ตรรกศาสตร์แนวพุทธ พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่คิด ส่วนตรรกศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีคิด พระพุทธศาสนาแสดงออกอย่างชัดเจนว่า การคิดแบบตรรกศาสตร์ไม่สามารถนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ ฉะนั้น จึงดูเหมือนว่าทั้งสองศาสตร์จะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่าในความแตกต่างยังมีความเหมือนกันอยู่ด้วยในบางประเด็น

พระพุทธศาสนาไม่ได้คิดแบบตรรกศาสตร์ การพันทุกข์ไม่สามารถเข้าถึงด้วยวิธีทางตรรกศาสตร์ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงชวนชวายเป็นเพื่อดับทุกข์ จนกระทั่งทรงค้นพบอริยสัจ 4 และดับทุกข์ด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 คุณค่าในองค์มรรคจะเกิดขึ้นก็ด้วยการประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ การอบรมศีล อบรมสมาธิและอบรมปัญญา ที่เรียกว่า เจริญไตรสิกขา

4. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้แล้วว่า ตรรกศาสตร์นี้เป็นธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ โดยเป็นพื้นฐานที่ยืนพื้นอยู่กับความเป็นไปต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งส่วนมากมนุษย์มักจะมองไม่เห็น โดยการมองไม่เห็นนี้ก็เป็นเพราะเป็นการมองเพียงด้านเดียว คือ มองเพียงตนเองเท่านั้น

พระพุทธองค์ทรงวางเป้าหมายสูงสุดให้กับทุกคน โดยให้พยายามลดละความชั่ว และหมั่นประกอบคุณงามความดีในทุกทางและทุกเวลา พร้อมให้ตั้งพระนิพพานไว้เป็นจุดใหญ่ของการบำเพ็ญประโยชน์ตนและสังคมเสมอ ถึงแม้ประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน โดยให้ปฏิบัติตามในมรรคมีองค์ 8 ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ทรงพิจารณาปัจจุสมุปบาททั้งอนุโลมและปฏิโลม สามารถมองได้ว่าพระองค์ทรงแสดงตัวอย่างในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสุขหรือความทุกข์ ต่างมีเหตุ – ผล ที่สามารถพิจารณาเห็นได้คือเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพิจารณาเห็นเหตุ และผล ในโลกนี้มีสิ่งที่เรียกว่าดีอยู่หลายอย่าง เช่น การให้ทาน หรือการไม่โกรธ เป็นต้น สิ่งที่เป็นความดีเหล่านี้ทั้งหมดมักได้รับการยอมรับว่าดี การแสวงหาความดีหรือแสวงหาความจริงเกี่ยวกับการแสดงออกในทางที่ดี ทุกคำสอนของพระพุทธศาสนา ล้วนมุ่งประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, มูลนิธิ. (2470). **พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ 45 เล่ม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

พระภิกษุวิมลญาณ. (2506). **ตรรกศาสตร์ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธรรม.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2554). **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

เสฐียร พันธรัณย์. (2534). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประโยชน์ของการใช้งาน AI และแนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพุทธศาสนา The Benefits of Using AI and the Concept of the Threefold Training in Buddhism

มนัสวี ศรีนนท์

Manatsawee Srinont

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

Institute for Innovative learning, Mahidol University

E-Mail: B_AV7@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 11 มกราคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความหมายและระดับชั้นของ AI จุดประสงค์และประโยชน์ของการใช้งาน AI และแนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพุทธศาสนา โดยหลังจากการวิเคราะห์และสรุปแล้วพบว่า AI คือ เทคโนโลยีที่ประมวลผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง แบ่งออกเป็น 3 ระดับชั้น และมีประโยชน์อย่างมากมายมหาศาลต่อมวลมนุษยชาติ เมื่อนำมาบูรณาการใช้กับหลักไตรสิกขาแล้ว ทำให้เกิดข้อดีต่างๆ ได้ เช่น ช่วยลดความผิดพลาดของมนุษย์ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และป้องกันข้อเสียที่จะเกิดขึ้น เช่น ป้องกันการขาดความโปร่งใสหรือการเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ได้ ฉะนั้น การบูรณาการระหว่างการใช้ประโยชน์จาก AI อย่างรู้เท่าทันและการมีความรู้ตามหลักไตรสิกขาในพุทธศาสนาย่อมทำให้เกิดการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมได้อย่างแน่นอน พร้อมทั้งเป็นการป้องกันข้อเสียที่จะเกิดขึ้นด้วย

คำสำคัญ : ประโยชน์, หลักไตรสิกขา, ความรู้

Abstract

The purpose of this academic article is to study the meaning and levels of AI, the objectives and benefits of using AI, and the concept of the Threefold Training in Buddhism. After analysis and summarization, it is found that AI is a technology that processes data quickly and efficiently, divided into three levels, and has numerous significant benefits for

humanity. When integrated with the principles of the Threefold Training in Buddhism, it brings about various advantages, such as reducing human errors, increasing work efficiency, and preventing potential harm, such as ensuring transparency and security for individuals. Therefore, the cultivation through the utilization of AI benefits, combined with the knowledge of the Threefold Training in Buddhism, undoubtedly leads to development on both individual and societal levels. It also serves as a preventive measure against potential disadvantages.

Keywords: benefits, Threefold Training, knowledge

1. บทนำ

บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ระบุถึงที่มาที่ไปของ AI อย่างย่อๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับแนวคิดทางศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเคารพนับถือดังนี้ คำว่าปัญญาประดิษฐ์ เริ่มมีการใช้ในปี 1956 แต่ได้รับความนิยมยิ่งขึ้นในปัจจุบัน เนื่องด้วยปริมาณข้อมูลที่เพิ่มขึ้น การวิจัยเกี่ยวกับ AI ในยุคต้นปี 1950 จะเป็นการค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาและรูปแบบสัญลักษณ์ ต่อมาในยุคปี 1960 กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับ AI และเริ่มต้นฝึกฝนคอมพิวเตอร์ เพื่อเลียนแบบกระบวนการความคิดเป็นเหตุเป็นผลของมนุษย์ (www.sas.com, ปัญญาประดิษฐ์คืออะไรและสำคัญ อย่างไร, สืบค้นจาก https://www.sas.com/th_th/insights/analytics/what-is-artificial-intelligence.html, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

ดังนั้น การให้ความสำคัญกับ AI จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรใส่ใจ โดยเป็นการพยายามเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ AI จะให้ประโยชน์กับสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งในที่นี้ หมายถึง การทำให้ศาสนาพุทธได้ประโยชน์จากประสิทธิภาพของ AI เพื่อเป็นการทำให้ศาสนาเป็นที่ต้องการของคนยุคนี้และให้คนยุคนี้เห็นคุณค่าของศาสนาไปด้วย ดังจะเห็นได้จากที่แต่ละศาสนาได้พยายามปรับปรุงระบบและกลไกในศาสนาให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมให้มากที่สุด

2. ความหมายและระดับขั้นของ AI

ที่ผ่านมา มีแนวคิดจากนักวิชาการและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พรรณนาถึงความหมาย ลักษณะ และประเภทของ AI ไว้ดังต่อไปนี้ AI (Artificial intelligence) คือ เทคโนโลยีที่สามารถประมวลผลข้อมูลอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากข้อมูล (Machine Learning) เพื่อสร้างโมเดลที่สามารถทำนายผลลัพธ์จากข้อมูลต้นฉบับได้อย่างแม่นยำ โดยใช้วิธีการประมวลผลทางคณิตศาสตร์ และสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล (www.mandalasystem.com, Artificial intelligence (AI) คืออะไร? เครื่องมือไหนบ้างที่ใช้, สืบค้นจาก <https://www.mandalasystem.com/blog/th/297/What-is-artificial-intelligence-AI>, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

ทั้งนี้ AI ถูกจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ตามความสามารถหรือความฉลาดดังนี้

1) ปัญญาประดิษฐ์เชิงแคบ (Narrow AI) หรือ ปัญญาประดิษฐ์แบบอ่อน (Weak AI): คือ AI ที่มีความสามารถเฉพาะทางได้ดีกว่ามนุษย์ (เป็นที่มาของคำว่า Narrow (แคบ) ก็คือ AI ที่เก่งในเรื่องแคบ ๆ หรือเรื่องเฉพาะทางนั่นเอง) อาทิเช่น AI ที่ช่วยในการผ่าตัด (AI-assisted robotic surgery) ที่อาจจะเชี่ยวชาญเรื่องการผ่าตัดกว่าคุณหมอยุคปัจจุบัน แต่แน่นอนว่า AI ตัวนี้ไม่สามารถที่จะทำอาหาร ร้องเพลงหรือทำสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากการผ่าตัดได้นั่นเอง ซึ่งผลงานวิจัยด้าน AI ณ ปัจจุบัน ยังอยู่ที่ระดับนี้

2) ปัญญาประดิษฐ์ทั่วไป (General AI): คือ AI ที่มีความสามารถระดับเดียวกับมนุษย์ สามารถทำทุกอย่างที่มนุษย์ทำได้และได้ประสิทธิภาพที่ใกล้เคียงกับมนุษย์

3) ปัญญาประดิษฐ์แบบเข้ม (Strong AI): คือ AI ที่มีความสามารถเหมือนมนุษย์ในหลายๆ ด้าน จะเห็นได้ว่า วิทยาการของมนุษย์ปัจจุบันอยู่ที่จุดเริ่มต้นของ AI เพียงเท่านั้น (nessessence, ปัญญาประดิษฐ์ (AI : Artificial Intelligence) คืออะไร, สืบค้นจาก <https://www.thaiprogrammer.org/2018/12/whatisai/>, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

สรุปแล้ว AI คือระบบเทคโนโลยีที่มีศักยภาพในการประมวลผลข้อมูลที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความรวดเร็วอย่างมาก กล่าวคือ AI นั้นมีทั้งความสามารถแบบพื้นฐาน แบบทั่วไป และแบบเหมือนมนุษย์ โดยประสิทธิภาพในแต่ละระดับของ AI นั้นช่วยให้การทำงานในแต่ละของมนุษย์และสังคมได้รับประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายแห่งการเกิดขึ้นแห่ง AI ดังจะเห็นได้จากการที่ AI เข้ามาช่วยทำงานบางอย่างแทนแรงงานมนุษย์ จนทำให้ผลผลิตออกมามีจำนวนมากและมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับได้โดยทั่วไป

3. จุดประสงค์และประโยชน์ของการใช้งาน AI

จุดประสงค์ของการใช้ AI นั้น มีการให้รายละเอียดไว้ดังนี้ ช่วยให้มนุษย์สามารถตัดสินใจสิ่งที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น ด้วยข้อมูลที่มาจากการสกัดของ AI สามารถช่วยให้มนุษย์เข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญสามารถช่วยให้มนุษย์ทำงานลดน้อยลง รวมถึงงานไหนที่เสี่ยงต่อความอันตรายต่อชีวิตของมนุษย์ เช่น การก่อสร้างตึก หรือ การทดลองทางวิทยาศาสตร์ ของมนุษย์ AI สามารถช่วยเหลือได้ ในปี 2023 มนุษย์ทั่วโลกได้หันมาใช้ AI มากยิ่งขึ้นเนื่องจาก AI สามารถลดความเลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ และช่วยประหยัดเวลาให้มนุษย์มีเวลาในการทำงานอย่างอื่นมากขึ้น ซึ่งการที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในเชิงพาณิชย์นี้ ก็อาจต้องมีการพัฒนา วิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับงานที่มนุษย์เลือกให้ AI ทำ (www.mandalasystem.com, Artificial intelligence (AI) คืออะไร? เครื่องมือไหนบ้างที่ใช้, สืบค้นจาก <https://www.mandalasystem.com/blog/th/297/What-is-artificial-intelligence-AI>, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

ส่วนการใช้งาน AI มีประโยชน์อย่างมากมากมายมหาศาล เรียกว่าไม่สามารถที่จะบอกว่ามีอยู่เท่านั้นเท่านั้นได้แล้วสรุปไปเลย ด้วยการพัฒนา AI นั้นมีอยู่อย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง AI จึงไม่ควรรีบด่วนสรุป แต่สำหรับในที่นี้ ผู้เขียนขอแสดงอย่างย่อๆ เกี่ยวกับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้งาน AI ตามที่มีท่านผู้รู้นำเสนอไว้ดังนี้ ข้อดีของ AI (Artificial Intelligent) ประกอบด้วย 1. แก้ปัญหาที่ซับซ้อน 2. ทำงานได้

ตลอด 24 ชั่วโมง 3. ลดความผิดพลาดของมนุษย์ 4. เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน 5. เก่งกับข้อมูลขนาดใหญ่ 6. ทำซ้ำอัตโนมัติ 7. ตัดสินใจผ่านข้อมูล 8. เรียนรู้ได้รวดเร็ว 9. ทำงานในสถานการณ์เสี่ยงๆ ได้ และ 10. เก่งกว่ามนุษย์ในหลายๆ ด้าน ส่วนข้อเสียของ AI (Artificial Intelligence) ได้แก่ 1. ต้นทุนการสร้างสูง 2. ยังขาดความโปร่งใส 3. เพิ่มอัตราการว่างงาน 4. อาจเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ได้ 5. ข้อมูลสำคัญอาจรั่วไหล 6. ขาดความคิดสร้างสรรค์ 7. นำไปสู่การเลือกปฏิบัติได้ 8. สร้างความขี้เกียจให้มนุษย์ 9. ส่วนมากบริษัทใหญ่เป็นเจ้าของ และ 10. มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Thanachot, 10 ข้อดี ข้อเสีย AI ปัญญาประดิษฐ์พลิกโลก, สืบค้นจาก <https://nfteasy.co.th/learn/pros-and-cons-of-artificial-intelligence>, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

อีกประการหนึ่ง ประโยชน์ของ AI สำหรับการใช้งานในทางธุรกิจนั้นมี 5 ประการดังต่อไปนี้

1. AI ช่วยให้การทำการ Personalized Marketing แม่นยำมากขึ้น

การทำ Personalized Marketing คือ การทำการตลาดที่ออกแบบเฉพาะบุคคล จากประสบการณ์ของกลุ่มลูกค้าที่หลากหลาย และด้วยคุณสมบัติของ AI ในการประมวลผลและคาดการณ์ข้อมูล ทำให้ทำการตลาดแบบ Personalized Marketing นั้นแม่นยำมากยิ่งขึ้น

2. สํารวจพฤติกรรมลูกค้าผ่านระบบ Facial Recognition

Facial Recognition เป็นหนึ่งในประโยชน์ของ AI โดยระบบดังกล่าวคือความสามารถในด้าน Computer Vision ซึ่งสามารถจดจำใบหน้าของมนุษย์ หรือจำแนกและสำรวจตำแหน่งของสิ่งของภายในพื้นที่ได้ โดยการนำ Facial Recognition มาปรับใช้ในธุรกิจ ช่วยให้การสำรวจพฤติกรรมของลูกค้าแม่นยำมากขึ้น

3. Robotics อนาคตแห่งการขนส่งสินค้า

การใช้งาน Robotics หรือหุ่นยนต์ในธุรกิจนั้นมีมานานแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคการผลิตเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันการใช้งานหุ่นยนต์มีการพัฒนามากยิ่งขึ้น ผ่านการป้อนคำสั่งในส่วนของ Machine Learning โดยเฉพาะในด้านขนส่งสินค้า (Delivery Robot) ซึ่งมีหลายแบรนด์เริ่มต้นใช้งานจริงแล้วอย่าง JD.Com

4. AI ตัวช่วยจัดการปัญหาลงสินค้า

ในบางธุรกิจที่มีสินค้าในคลังจำนวนมาก อาจจะไม่รู้ว่าสินค้าไหนมีประสิทธิภาพ หรือสินค้าไหนที่ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้น AI จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการปัญหาลงสินค้า ด้วยระบบการวิเคราะห์ข้อมูลคลังสินค้า

5. AI กับการพัฒนาสินค้าให้ตอบโจทย์ลูกค้า

การวิจัยและพัฒนาสินค้า (Research and Development) เป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญที่ทำให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืน โดย AI เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัย เพื่อนำไปพัฒนาให้แม่นยำมากยิ่งขึ้น (kasikornbank, 5 ประโยชน์ของ AI กับการใช้งานในทางธุรกิจ, สืบค้นจาก <https://katalyst.kasikornbank.com/th/blog/Pages/5-benefits-of-ai-system-for-business.html> วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

จากที่กล่าวถึงจุดประสงค์และประโยชน์ของการใช้งาน AI ทั้งในแง่ทั่วไปและในแง่นำมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจ จะเห็นได้ถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการได้นำ AI มาบูรณาการใช้อย่างเหมาะสมลงตัว อย่างเช่น เมื่อนำ AI มาใช้แล้ว ทำให้เกิดความรวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ง่าย ตลอดถึงเป็นการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ด้วย ดังนั้น การที่จะนำ AI มาใช้กับภารกิจงานหลาย ๆ อย่างที่ดำเนินการอยู่ ย่อมทำให้งานนั้น มีความชัดเจนและแม่นยำมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ได้รับประโยชน์จาก AI แล้วเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

4. แนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพุทธศาสนา

ในพุทธศาสนามีแนวคิดหลักๆ ที่ใช้กันอยู่เป็นสำคัญมีอยู่ 3 อย่าง เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ เรื่องการพัฒนาความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางกายและใจของแต่ละคน เรียกว่า ศีล เรื่องการฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้เกิดความมั่นคง ไม่หวั่นไหวในอะไรง่ายๆ ที่เข้ามากระทบอารมณ์ เรียกว่า สมาธิ และเรื่องการแสวงหาหรือศึกษาค้นคว้า เพื่อความรู้ความเข้าใจในด้านชีวิต สังคม และโลก เรียกว่า ปัญญา ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงแนวคิดหลักในพุทธศาสนาถึงแม้จะมีมากมายถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ แต่ทั้งหมดๆ ลงในศีล สมาธิ และปัญญานั้นเอง ดังที่ผู้เขียนจะนำเสนอรายละเอียดอย่างย่อๆ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องศีล

คำว่า ศีล มาจากคำว่า สีละ ซึ่งแปลว่า ปกติ เย็น ปลอดโปร่ง ดังนั้น ศีล จึงเป็นคุณธรรมที่ทำให้เข้าถึงความเป็นยอดคน เป็นบุคคลผู้สมบูรณ์แบบ มีความเป็นปกติ เป็นผู้ที่ยืนกาย เย็นใจ และมีชีวิตที่ปลอดโปร่ง ปลอดภัยอยู่เสมอ

ส่วนความหมายที่ปรากฏในคัมภีร์ปฎิสัมภิตามรรค พระสารีบุตรได้กล่าวว่า ศีล คือ เจตนา ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากกายทุจริต 3 (ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดุคในกาม) และวจีทุจริต 4 (ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ) ศีล คือ เจตสิก หมายถึง การงดเว้นจากมโนทุจริต 3 (ไม่เอาใจของผู้อื่น ไม่พยายาบท มีความเห็นถูก) ศีล คือ ความสำรวมระวัง ปิดกั้นความชั่ว ศีล คือ การไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม แม้ศีลจะมีหลายความหมาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือ เจตนา ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “ศีล คือ ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริต สิ่งที่ไม่ดีทุกประการ (kalyanamitra group 2023, ศีลคืออะไร, https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=20887, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

2. แนวคิดเรื่องสมาธิ

สมาธิ (Meditation) หมายถึง ความสามารถในการควบคุมจิตใจ (mind) และอารมณ์ (emotion) ให้ตั้งมั่นเป็นหนึ่ง เพื่อให้เกิดความสงบขึ้นภายในจิตใจ และสมาธิมีความสำคัญดังนี้ ใจที่สงบนิ่งจำเป็นมากในทุกภารกิจของชีวิตเรา ใจมีพลังงานคล้ายแสงอาทิตย์ แสงถูกรวมได้ด้วยเลนส์นูนแล้วเกิดไฟฉันทัด ใจที่รวมเป็นหนึ่งเดียวก็มีพลังมหาศาลมากมายฉนั้น... ถ้าใจเรามีสมาธิ เราจะสามารถดั่งศักยภาพที่มีอยู่ภายในออกมา ใช้ได้มากอย่างอัศจรรย์ ส่วนประเภทของสมาธินั้นมี 2 ประการ คือ 1. สัมมาสมาธิ คือ การตั้งมั่นใจในทางที่ชอบ มีลักษณะของจิตที่ สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ระวังจากกาม ปราศจากอกุศลธรรมทั้งหลาย มีฐานที่ตั้งของใจอยู่ภายในกาย สามารถทำให้กิเลสต่าง ๆ เบาบางลง และเป็นสมาธิที่ถูกทาง เป็นไปเพื่อปัญญาที่รู้เข้าใจสิ่ง

ทั้งหลายตามความเป็นจริง และ 2. มิจฉาสมาธิ คือ การตั้งมั่นใจในทางที่ไม่ชอบ หรือการที่ใจตั้งมั่นในสิ่งที่ผิด ใจจดจ่อในกามราคะ พยาบาท และอกุศลธรรมทั้งหลาย ตั้งอยู่นอกกาย เป็นการตั้งฐานของใจไว้ผิดที่ เอาใจตั้งไว้ผิดตำแหน่งซึ่งไม่สามารถทำให้เกิดปัญญานำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ เป็นสมาธิที่นำมาซึ่งความร้อนใจ (International Buddhist Society, สมาธิคืออะไร, <https://www.ibsofficial.com/meditation1/>, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

3. แนวคิดเรื่องปัญญา

ปัญญา (ปญฺญา) ในภาษาบาลี หรือ ปราชญ์ (ปฺรชฺญา) ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึง เหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย กล่าวเฉพาะในสังคีตสูตร พระสารีบุตรกล่าวว่า ปัญญา ทำให้เกิดได้ 3 วิธี คือ 1. โดยการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) 2. โดยการคิดค้น การตรikirตรอง (จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด) 3. โดยการอบรมจิต การเจริญภาวนา (ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับปัญญา 3 อย่าง คือ 1. กาลามสูตร จัดเป็นสุตมยปัญญา 2. โยนิโสมนสิการ จัดเป็นจินตามยปัญญา 3. สมถะและวิปัสสนา จัดเป็นภาวนามยปัญญา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ปัญญา (ศาสนาพุทธ), <https://th.wikipedia.org/wiki/>, วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับศีล สมาธิ และปัญญา สามารถสรุปได้ว่า เป็นหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพด้านความคิด การพูด และการกระทำของมนุษย์ให้มีคุณภาพคู่คุณธรรม กล่าวคือการพฤติกรรมที่ประกอบด้วยไตรสิกขาทั้ง 3 ข้อดังกล่าวได้ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นสมรรถนะด้านการคิด เช่น สามารถคิดได้อย่างละเอียด มีความคิดสร้างสรรค์ หรือแม้แต่มสมรรถนะด้านการสื่อสารและสมรรถนะด้านการกระทำ เช่น การทำงานให้เกิดมีประสิทธิภาพ มีผลผลิตที่เป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนงาน ตลอดจนก่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ดังนั้น การมีหลักไตรสิกขาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชีวิตและการทำงาน ตลอดจนการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ย่อมทำให้ทุกอย่างประสบผลสำเร็จ ไม่ก่อให้เกิดความล้มเหลว ตลอดจนก่อให้เกิดผลกำไรต่อองค์กรหรือหน่วยงานได้ด้วย

5. บทวิเคราะห์และสรุป

ตามที่กล่าวทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ปัญญาประดิษฐ์ (AI) นั้นมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าไม่หยุดพัฒนาตนเองอย่างมีเงื่อนไขร่วมกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น มนุษย์ดำเนินการพัฒนาข้อมูลและเครื่องมือของ AI ต่างๆ ดังนั้น หากจะนำ AI มาช่วยบูรณาการใช้กับแนวคิดหลักทางพุทธศาสนา ผู้เขียนมองว่าเป็นไปได้อย่างสมเหตุสมผล กล่าวคือการที่นำประสิทธิภาพของ AI มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาตนเองและการทำงานของมนุษย์นั้นสามารถทำได้อย่างเป็นรูปธรรมในทุกด้าน หมายความว่า การดำเนินชีวิต การทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมของมนุษย์นั้น หากได้มองผ่านการพัฒนากาย วาจา และใจ ที่ทางพุทธศาสนาเสนอว่าสามารถใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา พัฒนาได้อย่างครบวงจรได้ ดังนั้น การที่จะนำ AI มาบูรณาการใช้

ร่วมกับหลักศีล สมาธิ และปัญญา ในการดำเนินการหรือทำงานได้อย่างมีความสอดคล้องหรือสัมพันธ์กันได้ ดัง การวิเคราะห์และสรุปที่ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นผ่านข้อดีและข้อเสียของประโยชน์จากการใช้งาน AI ดังต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องไตรสิกขา ในพุทธศาสนา	ข้อดีที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินการ ผ่านการใช้งาน AI ที่บูรณาการ หลักไตรสิกขา	การป้องกันข้อเสียที่จะเกิดขึ้นใน การดำเนินการผ่านการใช้งาน AI ที่บูรณาการหลักไตรสิกขา
ศีล	1. ทำงานได้ตลอด 24 ชั่วโมง 2. ลดความผิดพลาดของมนุษย์ 3. เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน 4. เก่งกับข้อมูลขนาดใหญ่ 5. ทำซ้ำอัตโนมัติ 6. ทำงานในสถานการณ์เสี่ยงๆ ได้	1. ต้นทุนการสร้างสูง 2. ยังขาดความโปร่งใส 3. เพิ่มอัตราการว่างงาน 4. อาจเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ได้ 5. ข้อมูลสำคัญอาจรั่วไหล 6. สร้างความขี้เกียจให้มนุษย์
สมาธิ	1. แก้ปัญหาที่ซับซ้อน 2. ตัดสินใจผ่านข้อมูล	1. ขาดความคิดสร้างสรรค์
ปัญญา	1. เรียนรู้ได้รวดเร็ว 2. เก่งกว่ามนุษย์ในหลายๆ ด้าน	1. นำไปสู่การเลือกปฏิบัติได้ 2. ส่วนมากบริษัทใหญ่เป็นเจ้าของ 3. มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

จากตารางนี้ด้านบนนี้ สรุปได้ว่า แนวคิดทางพุทธศาสนาด้านศีล สมาธิ และปัญญากับ AI นำนั้นสามารถนำมาบูรณาการใช้ร่วมกันเพื่อส่งเสริมและแก้ไขประเด็นที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการได้ กล่าวคือเมื่อนำหลักศีลเป็นต้นมาเชื่อมโยงกับดำเนินการแล้ว ย่อมทำให้เกิดข้อดีต่างๆ ได้ เช่น ลดความผิดพลาดของมนุษย์หรือเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และช่วยทำให้ป้องกันข้อเสียที่จะเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน เช่น ป้องกันการขาดความโปร่งใสหรือการเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ได้ ดังนั้น ในที่นี้ จึงมั่นใจได้เลยว่า หากได้มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างการใช้ประโยชน์จาก AI อย่างมีความรู้เท่าทันและการมีความรู้ในแนวคิดทางพุทธศาสนาย่อมทำให้เกิดความพัฒนาร่วมกันระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมได้แน่นอน เพราะเป็นการส่งเสริมและป้องกันในทุกๆ ด้านแล้วนั่นเอง

บรรณานุกรม

1) หนังสือ

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. วัดราชโอรสาราม กรุงเทพฯ.

2) วิทยานิพนธ์

บัณฑิต พฤฒเศรณี. (2544). *การวิเคราะห์ตัวประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตศึกษาศาสตร์

มหาบัณฑิต สาขาวิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

อเนก ประดิษฐ์พงษ์. (2545). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเรื่องชีวิตและวิวัฒนาการเรียนสำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

3) อินเทอร์เน็ต

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ปัญญา (ศาสนาพุทธ). <https://th.wikipedia.org/wiki/>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

International Buddhist Society. สมบัติคืออะไร. <https://www.ibsofficial.com/meditation1/>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

nessessence. ปัญญาประดิษฐ์ (AI : Artificial Intelligence) คืออะไร. สืบค้นจาก <https://www.thaiprogrammer.org/2018/12/whatisai/>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

kasikornbank. 5 ประโยชน์ของ AI กับการใช้งานในทางธุรกิจ. สืบค้นจาก <https://katalyst.kasikornbank.com/th/blog/Pages/5-benefits-of-ai-system-for-business.html>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

kalyanamitra group 2023. ศิลปคืออะไร. https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=20887. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

Thanachot. 10 ข้อดี ข้อเสีย AI ปัญญาประดิษฐ์พลิกโลก. สืบค้นจาก <https://nfteasy.co.th/learn/pros-and-cons-of-artificial-intelligence>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

www.sas.com. ปัญญาประดิษฐ์คืออะไรและสำคัญอย่างไร. สืบค้นจาก https://www.sas.com/th_th/insights/analytics/what-is-artificial-intelligence.html. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

www.mandalasystem.com. Artificial intelligence (AI) คืออะไร? เครื่องมือไหนบ้างที่ใช้. สืบค้นจาก <https://www.mandalasystem.com/blog/th/297/What-is-artificial-intelligence-AI>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

www.mandalasystem.com. Artificial intelligence (AI) คืออะไร? เครื่องมือไหนบ้างที่ใช้. สืบค้นจาก <https://www.mandalasystem.com/blog/th/297/What-is-artificial-intelligence-AI>. วันที่เข้าถึงข้อมูล 4 ตุลาคม 2566.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง ธรรมเภรี เล่ม 1 โดย พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ)

Book Review: The Dhammapheri, Volume 1

by Phra Thammawisutthikhawee (Phichit Thitavanno)

ญาณิศา แก้วภา

Yanisa Kaewpha

พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตฺตโม

Phramaha Maghvin Purisuttamo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

มนัสวี ศรีนนท์

Manasawee Srinon

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

E-Mail: Yanisa@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 15 มกราคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 มีนาคม 2567

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ธรรมเภรี” เล่ม 1 เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายแพทย์ศรีสกุล จารุจินดา ในงานพระราชทานเพลิงศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลที่ได้รับจากธรรมทานครั้งนี้แก่คุณหมอผู้ล่วงลับไปแล้ว ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ณ เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร โดย พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) เป็นผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา หนังสือธรรมเภรี เล่ม 1 เป็นที่กำลังได้รับความสนใจจากผู้อ่านมาก มีคุณค่าในการปฏิบัติมากเล่มหนึ่ง ประกอบด้วยบทหลักสำคัญ 4 เรื่อง คือ คลายเครียด อุบายระงับความโกรธ ฟังตนเอง และวิธีแก้ทุกข์ อ่านเข้าใจง่าย ได้รับความสนใจจากผู้อ่านมากเล่มหนึ่ง เพราะทำให้คลายทุกข์ลงไปได้เมื่อปฏิบัติตามข้อแนะนำในหนังสือนี้

ประวัติผู้แต่ง พระธรรมวิสุทธิกวี นามเดิม พิจิตร ถาวรสุวรรณ นามฉายา ฐิตวณฺโณ นามปากกา สติธรรม เกิดเมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2479 ณ อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่พิมพ์ 10 และมีจำนวน 68 หน้า

2. สารสำคัญของหนังสือ

หนังสือ “ธรรมเกร็ด เล่ม 1” เล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นหลักการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา โดยตรง เฉพาะเล่มนี้แรกนี้ประกอบด้วยธรรมบรรยาย 4 เรื่อง ได้แก่

1. คลายเครียด
2. อุปยาระงับความโกรธ
3. การพึ่งพาตนเอง
4. วิธีแก้ทุกข์

เรื่องที่หนึ่ง คลายเครียด ความเครียด เป็นปัญหาสุขภาพและชีวิตที่กำลังเกิดมากในสังคมปัจจุบัน ดังที่ทราบกันอยู่ เพราะปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ ของประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือแม้แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาที่กำลังจะเป็นประเทศอุตสาหกรรมเช่น ประเทศไทยของเรา เพราะเหตุที่ความเจริญทางด้านจิตใจตามไม่ทันความเจริญทางด้านวัตถุ ซึ่งกำลังมีเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้คนในสังคมเกิดความตึงเครียด เป็นสาเหตุให้เกิดโรคประสาท โรคจิต และมีการฆ่าตัวตายกันเพิ่มขึ้น หากไม่รู้ต้นเหตุที่แท้จริงของมันและไม่หาทางแก้ไขแล้ว ก็จะเป็นอันตรายต่อตัวผู้นั้นและสังคมเพิ่มขึ้น ยิ่งคนที่ขาดธรรมะประจำใจด้วยแล้ว เมื่อประสบมรสุมชีวิตหนักเข้า หาทางแก้ไขไม่ตก ถึงกับต้องล้มป่วยลง ถึงกับต้องเข้าโรงพยาบาลหรือบางรายก็ถูกหมอสั่งพักงาน หรือไม่ก็ต้องลาออกจากงานไปเลย เพราะทำงานไม่ได้ บางคนถึงกับเป็นโรคจิต โรคประสาท และที่มามากในปัจจุบันคือการฆ่าตัวตาย

การคลายเครียด ตามหลักพระพุทธศาสนาก็คือ การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตของเรานั้นเอง ซึ่งในที่นี้จะได้นำมาชี้ให้เห็น 12 ประการ คือ

1. **ความยิ้มแย้มแจ่มใส** เพราะการยิ้มแย้มแจ่มใสทำตัวร่าเริง หรือแม้แต่การหัวเราะในบางครั้ง ย่อมทำให้คลายเครียดลงไปได้ในขณะนั้นๆ นักภาษาศาสตร์ท่านหนึ่ง จึงกล่าวไว้ว่า “Enjoy yourself, for the life is short. – จงทำให้ตนเพลิดเพลินเบิกบานเสีย เพราะว่าชีวิตนี้สั้น” ฉะนั้น จงทำตนให้ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
2. **พักผ่อนให้เพียงพอ** เพราะการพักผ่อนโดยเฉพาะการหลับนอนไม่เพียงพอ มักจะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย คนทั่วไปควรได้รับการพักผ่อนหลับนอน 7-8 ชั่วโมง ส่วนนักภาวนาหลับนอนเพียง 4-6 ชั่วโมงก็เพียงพอ เพราะจิตมีพลังได้รับการพักผ่อนอยู่ในตัว คนที่ทำงานหนักควรพักผ่อนให้เพียงพอ มิฉะนั้นแล้วก็จะทำให้ร่างกาย สมอง และจิตใจเกิดความเครียดได้ง่าย ฉะนั้น จึงควรพักผ่อนให้เพียงพอ
3. **ออกกำลังกายอยู่เสมอ** เพราะการออกกำลังกายทำให้คลายเครียดได้มาก จะเล่นกีฬา หรือทำงานในบ้านหรือสวน ก็จะทำให้ร่างกายแข็งแรง แจ่มใส และความเครียดได้เป็นอย่างดี
4. **รู้จักรักษาสุขภาพอนามัย** สุขภาพมีความสำคัญต่อชีวิตของเรามาก เพราะให้ความสุขและความปลอดภัยต่อชีวิตได้มาก การรักษาสุขภาพกายให้สมบูรณ์ ก็ด้วยการได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ การพักผ่อนให้เพียงพอ การระวังตนเมื่อมีโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนการรักษาสุขภาพจิต ก็ด้วยการทำสมาธิ

หรือเจริญวิปัสสนา บริหารจิตให้เข้มแข็งและรู้เท่าทันความจริงของชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ความเครียดได้ดียิ่งประการหนึ่ง

5. **รู้จักพักผ่อนหย่อนใจ** ทำให้คลายเครียดลงไปได้ เช่น พักผ่อนหย่อนใจตามสถานที่ต่างๆ บ้างตามโอกาส ไม่มีหมกมุ่นอยู่กับงานตลอดเวลา พบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูงที่สนิท ดูหนัง ฟังเพลง
6. **ถือหลักสันโดษ** พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ความสันโดษเป็นยอดทรัพย์” ฉะนั้น หลักสันโดษจึงทำให้คนสงบสุขและไม่มีความเครียดในชีวิต คือการพอใจด้วยของตนที่มีอยู่และได้มา ไม่ลักขโมย
7. **รู้จักประมาณในทุกอย่าง** คือรู้จักพอดีในการทำงานในการใช้จ่าย การพักผ่อน และในการกินการอยู่ ให้รู้จักพอประมาณ ไม่มากเกินไปหรือน้อยไป
8. **พิจารณาความจริงของชีวิตอยู่เสมอ** มี 5 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ชายก็ตาม หญิงก็ตาม ผู้ที่บวชก็ตาม ไม่บวชก็ตาม ควรพิจารณาตามความจริงของชีวิตทุกวันๆ ว่า
 1. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้
 2. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไม่ได้
 3. เรามีความตายเป็นเป็นธรรมดา ล่วงพ้นความตายไม่ได้
 4. เราต้องพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งที่เรารักเราชอบใจทั้งสิ้น
 5. เรามีกรรมเป็นของตน เราทำดีต้องได้ดี ชั่วต้องได้ชั่ว”
9. **เว้นอุบาย** ตามหลักพระพุทธศาสนา มีอยู่ 6 ประการ คือ 1. ไม่ดื่มน้ำเมา 2. ไม่เที่ยวกลางคืน 3. ไม่ดูการละเล่น 4. ไม่เล่นการพนัน 5. ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร 6. ไม่เกียจคร้านการทำงาน
10. **ใช้หลักพรหมวิหารเป็นประจำ** คือฝึกจิตของตนให้มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ต่อบุคคลและสัตว์ทั้งหลายเป็นประจำ
11. **ทำสมาธิ** การฝึกจิตของคนให้สงบ ให้เข้มแข็งและสดชื่นเบิกบาน ไม่ฟุ้งซ่าน ให้สงบลงได้ เมื่อจิตสงบ ความเครียดก็เกิดขึ้นไม่ได้ ที่มีอยู่แล้วก็หายไป
12. **ปล่อยวาง** ข้อนี้สำคัญสุดในการคลายเครียด ถ้าปล่อยวางลงได้มากก็เบาบางสุขมากแล้ว ความเครียดก็ลดลงหรือหายไปเลย

เรื่องที่สอง อุบายระงับความโกรธ ความโกรธ เป็ริกเลสที่ก่อให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ผู้ที่โกรธและผู้อื่นได้มาก กิเลสแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สัตว์โลกทั้งหลาย ผู้ที่ปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติธรรมสูงขึ้น กิเลสทั้งหลายจะเบาบางลง และหายไป ในที่สุด

หลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาจึงแนะนำให้ใช้อุบายวิธีในการระงับความโกรธไว้ 9 วิธี

1. **ให้นึกถึงโอวาทของพระพุทธเจ้า** “ผู้ใดโกรธตอบต่อคนที่โกรธตนแล้ว ผู้นั้นเลวเสียกว่าคนที่โกรธครั้งแรกเสียอีก” เพราะถ้าไปโกรธตอบ ก็แสดงว่าเลวเสียกว่าคนที่โกรธครั้งแรกเสียอีก
2. **ให้นึกถึงความดีของผู้นั้น** ว่าผู้ที่เรากำลังโกรธนั้นเคยทำดีอะไรแก่เราบ้างไหมในชีวิต เช่น เคยช่วยเหลือเราบ้างไหม เคยเลี้ยงดูเรามาบ้างไหม ให้พยายามนึกถึงเรื่องดีๆ ของเขาเพื่อระงับความโกรธไว้

3. **ให้สอนตนเอง** ถ้ายังไม่หาย เพราะความแค้นมีมาก ท่านแนะนำให้สอนตนเอง เดือนตนเอง อย่าไปมุ่งแก้ไขคนอื่นเขา แก่ที่ตัวเราเองก่อนดีกว่า
4. **ให้นึกถึงกรรมของตน** ให้เชื่อในกฎแห่งกรรมว่า “ใครทำดีต้องได้รับผลดี ใครทำชั่วต้องได้รับผลชั่ว ใครสั่งสมกรรมใดเอาไว้ก็ต้องได้รับผลของกรรมนั้น”
5. **ให้นึกถึงจารีตของพระพุทธเจ้า** พระพุทธเจ้าทรงมีเมตตาต่อผู้โกรธที่ด่าพระองค์ โดยตรัสว่า “เราจะอดทนต่อคำกล่าวล่วงเกินคำหยาบซ้ำของคนอื่น ดุจช้างอดทนต่อลูกศรที่ยิงมาจากแหล่งในสงคราม เพราะมีคนชวอยู่มาก ในบรรดานุชย์ทั้งหลาย ผู้ใดอดทนคำล่วงเกินหลายซ้ำได้ ผู้ผู้นั้นเป็นผู้ที่ฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด”
6. **ให้ระลึกถึงการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ** ชาตที่ผ่านมาราทุกคนเคยเป็นพี่เคยเป็นพี่น้องกันมาเป็นญาติกันมาเกือบทั้งสิ้น ถ้าหากผู้หญิงคนหนึ่งที่เราโกรธ เมื่อชาตที่แล้วเขาอาจจะเป้นแม่ของเราก็ได้
7. **ให้ระลึกถึงอานิสงส์ของเมตตา** ถ้าความโกรธยังไม่ระงับ เพราะโกรธอาฆาตเคียดแค้นมาก ก็ให้ใช้อุบายที่ 7 คือพิจารณาถึงอานิสงส์ของเมตตา ว่าเตตานี้มีอานิสงส์มาก และเป็นตัวทำลายความโกรธโดยตรง ถ้าความโกรธยังมีอยู่ เมตตาจิตก็เกิดขึ้นไม่ได้
8. **ให้แยกธาตุ** ให้ใช้อุบาย 8 คือ การทำการแยกธาตุ โดยการแยกธาตุว่าร่างกายของคนเราประกอบด้วยธาตุ 4 หรือธาตุ 6 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ และวิญญาณ มารวมตัวกันเข้าเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ตัวตน ถ้าเราโกรธใครสักคนหนึ่ง ก็คิดว่าเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ
9. **ให้ทำการเผื่อแผ่** คือ ให้ของเขบ้าง รับของเขบ้าง เพราะบางคนโกรธแล้วไม่ยอมรับของคนอื่นโกรธ เขาให้อะไรก็ไม่รับ เมื่อเราต้องการชนะความโกรธ ก็ให้ฝืนใจรับของของเขบ้างเมื่อเขาให้ เมื่อให้ของเขบ้าง รับของเขบ้าง ความโกรธก็จะจางไป

เรื่องที่สาม การฟังตนเอง พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้ฟังตนเอง ไม่หวังฟังผู้อื่น ไม่หวังฟังพระเจ้า ไม่หวังฟังโชคชะตาหรือสิ่งภายนอกอื่นใด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน โก หิ นาโถ ปะโร สียา คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้”

ตามความจริงนั้น คนเราอาจจะฟังคนอื่นได้บ้างบางครั้งคราว แต่ไม่อาจฟังได้ตลอดไป พระองค์จึงคริสถึงธรรมที่สร้างที่พึ่งแก่ตน 10 ประการ คือ

1. ศีล การรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อย
2. พากุสัจจะ การได้ศึกษาเล่าเรียนมาก
3. กัลยาณมิตตา การเป็นผู้มีเพื่อนที่ดี
4. โสวจิตฺตตา การเป็นผู้ว่านสอนง่าย
5. กิงกรณิ ทักขตา ความเป็นผู้ขยัน หรือผู้สามารถในการช่วยเหลือธุระของผู้อื่น
6. อัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ในการปฏิบัติธรรม
7. วิริยะ ความเพียรในการละชั่ว ประพฤติดี

8. สันโดษ ความพอใจด้วยของของตน

9. สติ ความระลึกได้

10. ปัญญา ความรอบรู้

ธรรมะทั้ง 10 ประการนี้ แต่ละข้อล้วนสร้างที่พึ่งให้แก่ผู้ปฏิบัติทั้งสิ้น ถ้าใครปฏิบัติได้ ก็ยังสร้างที่พึ่งให้แก่ตนอย่างสมบูรณ์ที่สุด มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตมาก

เรื่องที่สี่ วิธีแก้ทุกข์ คำสอนหลักในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนเพื่อแก้ทุกข์โดยตรง ถ้าจะถามว่า “พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร” คำตอบก็คือ “พระพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจ” อริยสัจนั้นมี 4 อย่าง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ แต่ทรงเห็นว่าทางด้านวัตถุนั้นไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ พระองค์จึงไม่ทรงแสดง ทรงแสดงทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ ธรรมะที่พระองค์ทรงแสดงนั้น จัดเป็น 4 ประเภท คือ

1. คำสอนที่ยอมรับความจริงที่มีอยู่

2. คำสอนที่มีลักษณะปฏิรูป

3. คำสอนที่มีลักษณะปฏิวัติ

4. คำสอนที่ทรงสร้างทฤษฎีขึ้นใหม่

ให้พิจารณา ความจริงของชีวิตในทางพระไตรลักษณ์ โดยให้พิจารณาว่า “สิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น การที่เราทุกข์มากก็เพราะเรายึดมั่นถือมั่น ยึดมากก็ทุกข์มาก ปล่อยวางมากก็สุขขึ้น

3. บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ มีข้อวิจารณ์ 2 ข้อ คือ

1. รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา

2. การนำเสนอประเด็นปัญหาในหนังสือ

ข้อที่ 1 รูปแบบการนำเสนอหนังสือ “ธรรมเภา เล่ม 1” ภายในเล่มนี้มีเนื้อหา 4 เรื่อง ดังนี้

เรื่องที่หนึ่ง คลายเครียด นำเสนอในรูปแบบการยกตัวอย่างสาเหตุของความเครียดในปัจจุบัน และบอกวิธีการคลายเครียดโดยการนำเอาหลักธรรมวิธีคลายเครียด 12 ประการ มาประยุกต์ใช้ในชีวิต

เรื่องที่สอง อุบายระงับความโกรธ นำเสนอในรูปแบบของการทำให้เห็นโทษของความโกรธและเห็นอานิสงส์ของขันติ แล้วจึงบอกอุบายระงับความโกรธ 9 ประการ

เรื่องที่สาม การพึ่งตนเอง นำเสนอในรูปแบบการสอนให้รู้จักพึ่งพาตนเอง โดยปฏิบัติตามธรรมที่สร้างที่พึ่งแก่ตน 10 ประการ

เรื่องที่สี่ วิธีแก้ทุกข์ นำเสนอในรูปแบบหลักธรรมแก้ทุกข์ คือ อริยสัจ 4 และมีการยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ผู้เขียนมีประสบการณ์การช่วยเหลือสตรีชาวเดนมาร์กให้พ้นทุกข์

ข้อที่ 2 การนำเสนอประเด็นปัญหาในหนังสือ “ธรรมเกร็ด เล่ม 1” ที่ผู้เขียนสนใจ คือ การปล่อยวาง เพราะการปล่อยวางเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการคลายเครียด ถ้าปล่อยวางลงได้มากก็เบามากสุขมาก แล้วความเครียดก็ลดลงหรือหายไปเลย ซึ่งถ้าทุกคนนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ปล่อยวางเรื่องที่เจอมา ก็จะสามารถคลายเครียดได้

4. บทสรุป

หนังสือ “ธรรมเกร็ด เล่ม 1” เป็นหนังสือที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ประชาชนทั่วไป ที่สนใจศึกษาวิถีคลายเครียด ระบายความโกรธ การพึ่งพาตนเอง และวิธีดับทุกข์ เนื้อหาแต่ละบทใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย รูปแบบน่าสนใจ มีการยกตัวอย่างในปัจจุบันประกอบ หากท่านต้องการฝึกพัฒนาจิตให้สงบในขั้นเบื้องต้น ควรได้อ่านหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

- พระธรรมวิสุทธิกวี. (2546). **ธรรมเกร็ด เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ :ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชวนพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **เงินและงานต้องประสานกับความสุข**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด วงศ์ชะอุ่ม). (2556). **ชีวิตและความคิด สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารประชาคมพุทธศาสนา ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารประชาคมพุทธศาสนา

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้สนับสนุนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้สนับสนุนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้สนับสนุนบทความในวารสารประชาคมพุทธศาสนา

1. บทความที่ผู้สนับสนุนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้สนับสนุนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้สนับสนุนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้สนับสนุนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารประชาคมพุทธศาสนา ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารประชาคมพุทธศาสนา แล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบทหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารประชาคมพุทธศาสนา กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อ โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาหมอวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.จรัญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@gmail.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูรวิกสิตาราม (Research center for dhammsuksa phrapariyattidhamma of watawutwikasitaram school) ญาติคุณแม่วาลัง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวูรวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258